ÇEKOSLOVAK HİKÂYELERİ ANTOLOJİSİ

VARLIK YAYINLARI

BÜYÜK ESERLER KİTAPLIĞI : 144

Varlık Yayınları, sayı : 1423
İstanbul'da Ekin Basımevi'nde basılmıştır.
Eylül, 1968

ÇEKOSLOVAK HİKÂYELERİ ANTOLOJİSİ

VARLIK YAYINEVİ
Ankara Caddesi, İstanbul

ÇEK HİKÂYELERİ

KAREL ÇAPEK

Dünyaca ünlü Çek yazarı Karel Çapek 1890 da Prag'da doğup 1938 de ölmüştür. Çekoslovakya'nın kuruluş ve ilk döneminin büyük yazarları arasında en önde yeri vardır. Oyunları, romanları ve hikâyeleri dünyanın hemen bütün dillerine çevrilmiştir. Çapek'in hikâyeciliğinde mizah ve hiciv baş köşeyi tutar.

YALANLANAMIYACAK BİR KANIT

Sorgu Yargıcı Matos, biliyor musun Antonin, dedi, en samimî dostuna, bu bir tecrübe meselesi; ne ileri sürülen bahanelere, ne suç yerinde bulunmadığının ispatına, ne itiraflara inanıyorum; sanığa inanmadığım gibi tanıklara da inanmıyorum. İnsanlar yalan söylüyor, hattâ istemiye istemiye; örneğin tanığın biri, sanığa karşı hiçbir düşmanca duygu beslemediğine yemin ediyor, ama aynı zamanda, bilinç altında ondan nefret ediyor, ya gıpta ettiği için kendisine, ya da içine geri ittiği kıskançlık yüzünden. Sanığın bütün size söyledikleri uydurma ve önceden hazırlanmış şeyler; tanığın söylediği her şey de sanığa yardım etmek veya ona zarar vermek için bilinçli veya bilinçsiz niyetle ilgili. Biliyorum bunu yavrum: insan, yaradılıştan yalancı bir yaratık.

Peki neye mi inanıyorum? Tesadüfe, Antonin; arasıra kontrolümüzden kaçan, kendiliğinden olan, istenmeden meydana gelen hareketlere ve sözlere. Her şey sahteleştirilebilir, her şey numara konusu olabilir, her şey başka

bir kılıkta gösterilebilir, sadece tesadüf dışta kalmak üzere. Metodum şu: oturuyorum ve bırakıyorum konuşsunlar diye, önceden uydurdukları, hazırladıkları şeyleri söylemelerine bırakıyorum; söylediklerine inanıyormuşum gibi yapıyorum, üstelik söyliyeceklerini söyliyebilsinler diye onlara yardım da ediyorum ve bir yandan ağızlarından kaçacak olan, kendiliğinden meydana gelecek olan sözü, pusu kurmuş bekliyorum; biliyor musun bu iş için insanın psikolog olması gerek. Bazı soru yargıçlarının taktiği sanığın zihnini bulandırmak oluyor; durmadan sözünü kesmeleri bunun için, öyle karıştırıyorlar ki zihnini, budala sanık her şeyi itirafa hazır oluyor, örneğin Kraliçe Elizabeth'in katili olduğunu bile açıklıyor. Ama ben mutlak bir kesinlik arıyorum; bu yüzden acele etmiyorum, sabırla bekliyorum, teknik terimde itiraf denen, gerçeğin şu sistemli bir şekilde bozulmasından, yalandan, kişi istemeden, bir gerçek kıvılcımı çıksın diye... Biliyor musun, bu gözyaşı vâdisinde saf gerçek ancak bir yanlışlık sonucu belirebiliyor: insanlar birbirinin sözünü kestiğinde veya yanıldıklarında.

Bak, Antonin senden gizlim yok, çocukluk arkadaşıyız, ben bir pencere camı kırdığımda benim yerime senin yediğin patağı hatırlıyor musun? Kimseye anlatmadığım, ama öyle çok utandığım bir şey var ki, yüksek ses-

le konuşup açıklamam gerek onu: tersi söylenemez, insanın itirafta bulunmağa ihtiyacı vardır. Bak sana anlatmış olduğum bu metod, kendi hayatımda ne kadar olumlu sonuç verdi; yani kısacası, ailem içinde. Sonra, ne olur, eşekçe, hoyratça davrandığımı söyle, çünkü haklettim.

Bak dostum, ... Karımdan şüphelendim, Martha'dan; kısacası kıskandım onu, delicesine; aklıma şu... şu gençle... Neyse Arthur diyelim adına, evet onunla bir ilişkisi varmış gibime geliyordu; tanıdığını da sanmıyorum onu... Ha bak, hoyrat değilimdir, karımın onu sevdiğinden emin olsaydım: Martha boşanalıml derdim. Ama işin kötüsü emin değildim: Antonin, bunun ne büyük işkence olduğunu hayal edemezsin. Hay Yarabbim, ne kötü yıldıl Kıskanç bir kocanın yapabileceği berbat şeyleri bilirsin: karısının arkasına adam koyar, hizmetçileri sorguya çeker, birtakım kavgalar açar. Ama üstelik, unutma ki tesadüf benim sorgu yargıcı olmamı istemiş; bütün geçen yıl, aile hayatım uzun bir soruşturma oldu, sabah kalktığımızdan yatıp uyuyana dek...

Sanık, yani Martha, iyi dayandı; ağladığı zaman bile, susup da incinmiş gibi pozlar aldığında bile, yaptıklarını bana açıkladığında, günü nerede geçirdiğini anlattığında bile, bense kendini çelişmeye düşürecek, kendi ken-

dini ele verecek ânı bekliyordum. Biliyor musun, çoğu zaman yalan söylerdi bana; yani genellikle demek istiyorum, ama bu bir kadın alışkanlığıdır; hiçbir kadın açık açık şapkacıda iki saat kaldığını söylemez sana, dişçisine uğradığını, ya da annesinin mezarını ziyarete gittiğini söyler. Antonin, onu ne kadar yoruyor idiysem, kıskanç bir koca kudurmuş bir köpekten beterdir, o kadar zehirliyordum onu, gittikçe de güvenim azalıyordu. Ama onu hangi yöne çekersem çekeyim, sözlerini bir bir ayıklıyayım, normal olarak insan ilişkilerini meydana getiren, özellikle de evlilikteki ilişkileri, yalan-dolan şeylerden başka bir şey açığa çıkaramıyordum. Ben neler duyduğumu biliyordum, ama zavallı Martha'nın neler çektiğini düşündükçe kendimi tokatlıyasım geliyor dostum.

Derken, o yıl Martha, Frantiskovy Lazne'ye gitti; anlarsın ya, kadın hastalığı, kısacası sıhhati yerinde değildi pek. Elbette gözetlettim kendisini. Serserinin birine, vaktini kahvelerde geçiren birine gözetlettim. İnsanın bir yanı normal olmaktan çıktı mı, nasıl bütün hayatı bozuluyor, aklın almıyacağı bir şey. Bir leke düşmeye görsün üstüne, her yanın kirleniveriyor. Martha mektup yazıyordu bana... Kendinden pek emin değil gibiydi, ürkek bir havası vardı... Sanki ne söyliyeceğini bilemi-

yordu. Ama ben mektuplarına dalıyor, ve satırlar arasındaki olmıyan sözleri okumağa çalışıyordum... Bir gün kendisinden Frantisek Mates, sorgu yargıcı filân falan diye bir mektup aldım; zarfı açıp da mektubu çekip çıkardığımda ne göreyim: Sevgili Arthur'üm.

Dostum, iki kolum birden düşüverdi. Bu sefer yakalamıştım! Birçok mektup yazıldığında, öyle zaman olur ki, insan zarfları şaşırabilir. Hey Martha, ne kötü bir tesadüf değil mi? Nerdeyse acıdım, bu kadar kolay ele geçtiği için.

Ne düşünürsen düşün sen Antonin, ilk hareketim, şu... şu Arthur için yazılmış mektubu okumadan Martha'ya göndermekti; böyle yapmam da gerekti, ama kıskançlık kötü bir tutku, şeytanî bir şey; okudum bu mektubu dostum, sana göstereyim; çünkü hep yanımda taşıyorum. Al oku:

Sevgili Arthur'üm,

Seni hâlâ cevapsız bıraktığım için bana kızma; ama Frantz kaygılandırıyor beni -benim anlarsın ya- uzun zamandır bana yazmamıştı; çok işi olduğunu biliyorum, ama bir kadın bu denli uzun bir süre kocasından haber alamazsa, ruhsuz bir beden gibi sayılır. Bunlar senin anlıyamıyacağın şeyler Arthur'cüğüm benim. Frantz

buraya gelecek ay gelecek, sen de gelebilirsin, dediğine göre, şu anda pek enteresan bir iş varmış elinde, ama hangi iş olduğunu söylemiyor bana, galiba Hugo Muller meselesi; beni çok ilgilendirirdi oysa. Şu son günlerde Frantz'ın senden uzak olması canımı sıkıyor, ama sırf çok çalıştığı için. Eskisi gibi olaydı, alıp dostlarına götürürdün, ya da arabayla gezdirirdin kendisini. Bize daima iyi davrandın, şimdi bile bizi unutmuyorsun, durum, olması gerektiği gibi olmamasına rağmen. Yalnız Frantz sinirli, öyle acayip ki. Mektubunda kadın dostundan hiç bahsetmedin. Frantz da Prag'da feci bir sıcak olduğunu söylüyor. Bürosunda gece geç vakte kadar kalacağına o da buraya gelse de biraz dinlense. Deniz kıyısına ne zaman gidiyorsunuz? Kadın dostunu da herhalde birlikte götüreceksindir, biz kadınların üzüntüsünü anlıyamazsınız. Hoşça kal,

Martha MATESOVA

İşte böyle Antonin, ne diyorsun buna? Bunun pek akıllıca bir mektup olmadığını biliyorum. Üslûp olarak zayıf, pek ilginç de değil; ama dostum, bu mektup, Martha ve şu Arthur'cük ile olan ilişkileri üstüne ne büyük ışık tutuyor!

Bu derecesi hiçbir zaman aklıma gelmezdi bir konuşmada, isteyeceğini anlatacağı bir konuşmada; ama burada, kontrolünden kaçan kendiliğinden olan öyle bir şey vardı ki... Böyle işte gerçek, şaşmaz gerçek, aldatamıyacak olan gerçek, ancak bir yanlışlıktan sonra çıkıyor. Zevkten ağlıyacaktım, aynı zamanda utançtan da, budalaca olan kıskançlığımı düşündükçe.

Bundan sonra ne mi yaptım? Hugo Muller meselesinin dosyasını kapattım, bir çekmeceye koydum, ertesi gün de Frantiskovy Lazne'de bulunuyordum. Martha beni gördüğünde kızardı, ve yaramaz bir çocuk gibi tutarsız sözler söylemeğe başladı; sanki müthiş bir iş yapmış gibiydi. Ben kandırmıyordum. — Frantz, dedi Martha az sonra, mektubumu aldın mı?

Şaşırmış gibi göründüm: — Hangi mektubu? O kadar az yazıyorsun ki.

Martha bana aptal aptal baktı, rahatlamış gibi bir nefes koyuverdi. — Göndermeğe unutmuş olacağım, dedi bana, el çantasında araştırdı, biraz buruşmuş bir kâğıt çıkardı: Sevgili Frantz! Kıs kıs gülüyordum. Arthur bey, kendisine ait olmıyan mektubu geri göndermişti herhalde.

Sonradan sözü edilmedi hiç. Tabiî kendisini son derece ilgilendiren Hugo Muller dâvası konusunda konuşmağa başladım. Öyle

geliyor ki bana, o mektubun elime geçmediğinden emin.

İşte hepsi bu kadar; o gün bugün evde rahat, huzur var hiç olmazsa. Desene, bu kadar aşağılık bir şekilde kıskanç olmakla budalalık etmedim mi? Biliyor musun, Martha'ya çektirdiklerimi ödetmek için elimden geleni yapıyorum şimdi. Bu mektup sayesinde, benim için bütün kaygılarını anlamış oluyordum zavallının! İşte çıkması gerekti bunun, sana dediğim gibi. İnsan günahlarından çok budalalığından utanıyor.

Tamamiyle tesadüfün, kendiliğinden meydana gelen bir tesadüfün bütün tanıtlayıcı gücünü gösteren klâsik bir örnek, öyle değil mi?

*

Aşağı yukarı aynı anda hikâyede adı Arthur diye geçen genç, Madam Martha'ya:
— Söyle bakalım yavru, işe yaradı mı? diyordu.

— Neden bahsediyorsun, sevgilim?

— Ona gönderdiğin şu mektuptan, yanılmış gibi!

— İşe yaradı, dedi Madam Martha, ve düşünür gibi oldu. Öyle ki, bana şimdi ne kadar güvendiğini görünce bayağı utanıyorum. O mektuptan sonra bana öyle nazik davranıyor

ki... Mektubu hep koynunda taşıyor. Madam Martha ürperdi.

— Bu denli onu aldatmak gerçekten müthiş, öyle değil mi?

Arthur bey müthiş olduğunu sanmıyordu: ya da hiç olmazsa bunda hiçbir müthiş taraf olmadığını söylüyordu.

(Çeviren: Ender GÜROL)

KONTES

Ah şu çılgın kadınlar, dedi bay Polgar, bazan öyle inanılmıyacak şeyler yapıyorlar ki. 1919 yılında mıydı, 20 de mi, o sıralarda bizim sevgili orta Avrupamızda bir şeyler kanayıp duruyordu. Hangi yönden patlak vereceği merak edilmeğe başlamıştı... Bizde öyle çok casus vardı ki, aklınız almaz. O sıralarda ben kaçakçılar ve kalpazanlarla uğraşıyordum. Ama bazan asker yetkililer beni çağırıyor, kendilerine bazı bilgiler vermem isteniyordu. İşte o sıralarda yer aldı şu kontes meselesi, kontes Mihali meselesi desek daha doğru olur.

Nasıl olduğunu pek hatırlamıyorum. Galiba askerî yetkililer imzasız bir mektup almışlardı, mektupta, W. Manasses, Post-restant, Zürich adresine yazılan mektuplara göz-kulak olunması söyleniyordu. Sonradan bu mektuplardan biri ele geçirildi; on bir numaralı şifreye göre yazılmıştı, içinde askerî bilgiler vardı, örneğin 28 inci Piyade Alayı Prag'da mevzilenmiştir, Milovice'de bir atış sahası vardır, Çek ordusunda tüfek ve süngü vardır; kısacası bu gibi saçmalıklar! Ama bilirsiniz, as-

kerler bu konuda pek ciddidirler; yabancı bir kuvvete, piyademizin, Oberlaender dikimevi tarafından yapılmış bez dolaklar giydiği açıklanacak olsa, sırf bu yüzden divan-ı harb'e verilirsiniz, en aşağıdan bir yıl, casusluk suçundan girersiniz. Ne yapalım, bir itibar meselesi bu!

Böylece, askerî yetkililer, bana, bu şifre ile imzasız mektubu gösterdiler. Bakın, dedim, yazı uzmanı değilim ama, bu iki mektubu yazan aynı kimse değilse kahrolayım. Tabiî imzasız mektup kurşun kalemle yazılmıştı, ama imzasız mektuplar zaten böyle yazılırdı: bununla birlikte casusla, casusu ele verenin yazısı aynı yazıydı. Bunun üzerine asker yetkililere şöyle dedim: Bırakın şu işi, zahmete değmez, bu bilgi verme ajanı pek amatör; bu gibi askerî sırları herkes gazetelerde okuyabilir. Bırakın hele!

Ama aşağı yukarı bir ay sonra, karşı casusluk teşkilâtından bir yüzbaşı gelip beni buldu. İnce uzun, hoş bir çocuktu. Mösyö Polgar, dedi bana, tuhaf bir şey geldi başıma. Geçen gün güzel, esmer bir kontesle dans ettim; tek kelime Çekce bilmiyor, ama şiir gibi dans ediyor! Bugün kendisinden bir aşk mektubu aldım. İnanılmıyacak gibi değil, değil mi?

— İyi ya, sevin delikanlı, dedim. Kadınların gözdesi olmak buna denir.

Bunun üzerine yüzbaşı şaşkın bir halde şöyle dedi:

— Ama Mösyö Polgar, bu mektupdaki yazı da aynı öteki mektuplardaki yazı gibi, aynı mürekkep, Zürich'e gönderilen casusluk raporlarının yazıldığı aynı kâğıt! Şimdi ne yapacağımı bilemiyorum; bir kadını bırakmak bir erkek için, hem öyle bir kadın ki... tam sosyete kadını... diye sinirli sinirli bağırdı.

— Ama yüzbaşım, sizinkisi şövalyelik! Bu kadını tutuklatmalısınız, işin ciddiyeti karşısında onu idam ederler, siz de, ateş et diye emir verme şerefine nail olursunuz, on iki askere ateş et emrine. Biliyor musunuz, hayat öyle romantik ki! Ama yazık, ne de olsa her işin bir güç yanı var. Zürich'de Manasses diye kimse yok, onun adına yazılmış on dört mektup da hâlâ o şehrin postahanesinde bekliyor. Bırak bu işi dostum ve esmer kontesinle dans etmene bak, gençliğini boşa harcama.

Bunun üzerine yüzbaşı üç gün üç gece öyle pişmanlık duydu ki, zayıfladı! Sonunda her şeyi, üstüne anlattı. Tabiî, kontes Mihali'yi tutuklamak ve öteberisini karıştırmak üzere

altı asker arabaya binip gittiler; o meşhur şifreyle birlikte, daha birçok yabancı ajanların, memlekete ihanet suçundan insanı astırtabilecek olan mektuplarını buldular. Bu sırada kontes kendisine sorulan sorulara cevap vermek istemiyordu, on altı yaşında haşarı bir kız olan kızkardeşi masaya oturmuş, nesi var nesi yok görülsün diye dizlerini çenesine doğru çekmiş, subaylarla flört ediyor, bir yandan da sigara içiyordu.

Mihali'yi tutukladıklarını duyunca, asker yetkililere koştum, ve dedim: "Bırakın yahu, şu isterik kadını, sadece bir kepazelik yaratmak istiyor, o kadar." Fakat bana verilen cevap şu oldu: Mösyö Polgar, kontes Mihali ikinci bir yabancı büronun hizmetinde çalıştığını itiraf etti, buysa ciddî bir iştir. Bağırmağa başladım: Bu kadıncağız yalan söylüyor, kuzum! Mösyö Polgar, dedi albay sert bir hareketle, unutmayın ki bir sosyete hanımından bahsediyorsunuz. Kontes Mihali doğruyu söylüyor. Bu kadının askerleri ne kadar büyülediğini görüyorsunuz. Öfkelendim: Deli misiniz yahu, kibarlık yüzünden tutuklamıyorsunuz ya! Bırakın şu zırva şövalyelik duygularınızı! Görmüyor musunuz ki bu kadın kasden kendi izine soktu sizleri? Yosmanın biri, söylediklerinin tek kelimesine bile inanmayın! Ama as-

kerler trajik bir acıma duygusuyla omuz silkmekle yetindiler.

Şüphe yok ki, gazeteler sadece bu işden bahsediyorlardı, dışarda bile; bütün dünyanın bıkkın asilzadeleri bir itirazname imzalatıyorlardı ona buna, diplomatlar araya giriyordu, kamu oyu başkaldırmıştı, İngiltere'de bile, ama adalet bilirsiniz ya, esnek bir şey değildir, Nuh der Peygamber demez; kısacası savaş durumu olduğundan, kontesin divanı harbe çıkması gerekti. Gidip yeniden gördüm asker yetkilileri, bildiklerim var dedim, bana verin, ben onu cezalandırırım! Bir kulaklarından girdi, ötekisinden çıktı bütün söylediklerim! Ama dâva güzel geçti! Ben de bulundum, La Dam O Kamelya'yı okuduğum, seyrettiğimki kadar heyecanlandım. İp gibi ince bedevî gibi esmer olan kontes suçunu itiraf etti: — Bu ülkenin düşmanlarına yardım etmiş olmaktan gurur duyuyorum. Mahkeme hem son derece kibar, hem de son derece sert davranıyordu: ama elden ne gelir ki? Şu mektuplardan başka ihanet suçunu destekliyen başka saçmalıklar daha vardı, mahkeme de hafifletici ve ağırlaştırıcı sebepleri tarttıktan sonra, kontes Mihali'yi bir yıl hapse mahkûm etmek zorunda kaldı. Dediğim gibi, hiç böyle güzel bir dâva seyretmemiştim. Bunun üzerine Kontes ayağa kalktı: — Sayın başkan bey, dedi, araştırma ve tu-

tuklu olma süresi boyunca bütün Çek subaylarının bana karşı tam centilmence davrandıklarını belirtmemin bir görev olduğunu sanıyorum. O ânda katıla katıla gülecektim nerdeyse.

Yalnız ne var ki: insan gerçeği bildiği zaman, baklayı bir türlü ağzında tutamıyor; yani çıkarması gerekiyor. Bence insanlar gerçeği söylemiyorlarsa, bir kötü niyetlilik veya budalalık yüzünden değil, sadece yalana karşı tabiî bir eğilimleri olduğundandır. Çünkü karşı konamıyacak bir içtepiye boyun eğmektedirler. Böylece şu Mihali denen kadın Viyana'da, ünlü kumandan Westermann ile tanışmıştı ve delicesine âşık olmuştu. Westermann'ın kim olduğunu bilirsiniz: işi gücü kahramanlıktır. Göğsündeki madalyalar şangır şungur sesler çıkarır: Marie-Thérèse, Leopold, Demir Haç, elmaslı Türk yıldızları nişanları, savaşı sırasında daha ne kadar nişan kazandığını bilemiyeceğim. Ha, gelelim Westermann'a, kendisi bütün gizli teşkilâtların başındadır, kralcı yönünden bütün suikastleri, mümkün bütün hükûmet darbelerini bilir. Kontes tutmuş ona âşık olmuş, ona yaraşmak için de şövalyelik özengilerini kazanmak istiyormuş. Kısacası ona karşı olan aşkından kendisini casus diye tanıtmış, sonra da ona olan aşkından şe-

hit ünvanını kazanmak için ihanette bulunmuş. Ancak bir kadın yapabilir bunu.

Tutuklu bulunduğu hapishaneye gidiyorum, çağırtıyorum. Bakın Madam, diyorum kendine, dinleyin beni. Bütün bir yıl hapiste kalmak pek hoş bir şey değil. Yeni bir araştırma için dilekçe verilebilir, lûtfen rol yaptığınız casusluğunuz üstünde gerçek olan şeyi söyleseniz?

— Gerçeği söylemiş bulunuyorum Mösyö, diye cevap veriyor Kontes, başka tek kelime eklemiyor sözüne.

Bunun üzerine patladım:

— Haydi hanım! diye bağırdım, bırakın bu saçmalıkları, Westermann on beş yıldır evli, üç de çocuğu var.

Kontesin yüzü kül gibi oldu. Bu denli âniden çirkinleşiveren kadın ömrümde görmedim.

— Bana ne? dedi sonunda, ama dişleri birbirine vuruyordu.

Bağırmağa devam ettim:

— Sayın kumandanınız Westermann'ın gerçek adının Vaslav Malek olduğunu ve Prostejov'da ekmekçilik yaptığını bilmeniz belki ilgilendirir sizi! İşte size eski bir resmi. Tanıdınız mı? Hey Yarabbim, böyle bir budala herif için mi girdiniz hapse?

Kontes Mihali taşlaşmış kalmıştı; birden, hayatının rüyasının baştanbaşa bozulduğu, ev-

lenmemiş yaşlı bir kız olduğunu anladım. Acıyordum ona, biraz da utanıyordum. Madam, dedim acele, tamam anlaşıldı, size avukatınızı gönderirim, anlatırsınız...

Kontes Mihali sapsarı, yerinden doğruldu ve bir yay gibi gerildi. Hayır, dedi içini çekerek, kimseye söyliyecek sözüm yok. Ve çekti gitti. Ama kapıdan çıkar çıkmaz, düştü yere; öyle sıkmıştı ki ellerini, parmaklarını zorla açmak gerekti.

Ben dudaklarımı ısırıp duruyordum... Kendi kendime de şöyle diyordum: Tamam işte, her şey meydanda, hakikat meydana çıktı. Ama bütün hakikat bu mu kuzum? Bütün bu buluşlar, hayal kırıklıkları, gerçekler, aldanmalar, acı yaşantılar, hakikatin sadece küçük bir bölümü; hakikat bir bütün olarak bambaşka türlü büyük; hakikat bütüniyle büyük.

(Çeviren: Ender GÜROL)

YAROSLAV HAŞEK

Yaroslav Haşek'i kim tanımaz? Bütün dünya onu o pek ünlü, pek sevimli (Aslan Asker) Şvayk'ı ile tanımıştır. Büyük bir halk taşlaması olan bu destanımsı roman, dünyanın çoğu ülkelerinde sahnelenmiştir de. Onu tiyatroya Bertolt Brecht uyguladı. Ama Haşek, bununla kalmadı. Pek çok hikâye yazdı. Bizim Ömer Seyfettin'imiz gibi. Fıkraları, taşlamaları büyük bir yekûn tutar. 1883'te doğan Haşek, 1923'te ölmüştür.

KSAVER DOMUZUN HİKÂYESİ

Ksaver domuzu pancar küspeli besinlerle besliyorlardı. Şu Ksaver adı, hayvan beslenmesi konusunda en ileri gelen yetkili kimselerden olan hükûmet müşaviri profesör Ksaver Kellner de Möcker'in şerefine, yönetmenlik tarafından verilmişti.

Şu esprili sözü o ünlü bilgine borçluyuz: "Küspe, bu denli iyi sonuçlar sağladığına göre, ki ben türlü alanlardaki tecrübelerimden buna varmışımdır, bu yerli usulden daha dikkat çekebilecek olan, hiçbir besleme şekli yoktur."

Zaten domuz Ksaver, son derece fayda görmüştü. Günden güne semizliyordu, küçük ahırında burnunu küspeye soktuğunda ve yutmak için de âlâ sütü yuvarladığında, dünyanın zevkleri üstünde felsefe yürütüyordu. Arasıra efendisi Kont Ramm, onu ziyarete geliyor ve şöyle diyordu:

— Sergiye çıkacaksın oğlum. İyi ye de, yüzüm kızarmasın sonra!

Bazan Kontes hazretleri de geliyor ve gözleri sevinç içinde şöyle bağırıyordu:

— Ah sevgili Ksaver'im benim, ne kocaman oldu, ne kuvvetli!

Karı-koca, yanından ayrılırken, ikisi birden:

— İyi geceler dostum, güzel rüyalar göresin! diyorlardı. Domuz Ksaver mahmur gözlerle arkalarından bakıyordu, üstelik o kadar güzel homurdanıyordu ki, bir gün Kontes, kocasına:

— Şu bizim Ksaver'ciğimizi duyunca, metampsikoza inanasım geliyor.

Başka ziyaretçiler de geliyordu saygılı domuz yavrusunu görmeğe, Fransızca, Almanca, İngilizce konuşuyorlar, hâtıra resimleri çekiyorlardı.

Hamamdan yeni çıkmış bir küçük bebeği andırıyordu; boynunda da şık bağlanmış, kocaman kadife bir şerit vardı.

— Aziz kont, Ksaver'inizin tarım yarışmasında birinciliği alacağından şüpheniz olmasın, diyordu kontun dostları, centilmenler, aristokratlar.

Kontes hazretleri doğum yıldönümünü kutlarken, iyi kalpli kocası, daha başka armağanlar arasında, ona Ksaver'i de hediye etti. Ksaver, artık kontesindi, sadece onundu, baştanbaşa ve sonsuzca. Bu domuz sayesinde, kont, sanki şişman, lenfavî, kendi halinde

bir domuz değil de, güzel, vahşî bir domuzmuş gibi, ateşli bir öpücük kazandı.

Domuz, kontesin malı olunca, bir yerine bir şey olmaması için sıhhî birtakım tedbirler aldılar. Önceden hava hacmini dikkatle ölçtükleri özel bir yer yapıldı. Domuz Ksaver'in banyosu, rezervuarlı yüznumarası vardı, ve bir kont ailesine yakışacak derecede döşenmişti. Her yerde termometre vardı, çiftlik uşağı Martin de domuz Ksaver'in içeceği suyun ve sütün ısı derecelerini ölçmekle görevlendirildi. Isı derecesi veteriner tarafından tespit olunmuştu. Bu denli soylu bir domuzun midesini üşütmek olmazdı, bir de bakarsınız müzmin bir nezleye tutulur, suratı asılır, kontes de gözyaşlarını tutamazdı.

Böylece çiftlik uşağı Martin, suyun ısı derecesini ölçüyor, gerektiğinde ısıtıyor veya soğutuyordu.

Sonunda domuzun ikametgâhına elektrik de getirildi, tabiî mikroplardan temizlenmiş bir de kıl yatak sağlandı, üstünde uyusun diye. Domuz Ksaver bütün bunları iyi dilekle karşılıyor ve bir düzen üzere şişip duruyordu. Bir gün kontes, kocasıyla birlikte sevgili çocuğunu ziyarete geldi. Ksaver, güzel kaynak suyu içiyordu, suyun analizi, zararlı bakteri nisbetinin yüzde sıfır olduğunu göstermiş, kimyaşal incelemede de, tersine, (bir domuz için

pek önemli olan) karbonik asit ile pek sıhhî bir madde olan demir oksit bulunduğunu göstermişti.

Kont, her zamanki gibi, termometreyi suya daldırdı, gözlerine inanamıyordu. Tavsiye olunan 8 derece santigrat yerine, 7 buçuk dereceydi! Kontesin rengi attı. Olacak şey değildi. Yoksa şu kepaze uşak, suyun ısı derecesini ölçmeyi mi unutmuştu?

Birleştirdikleri çabalariyle Ksaver'e su çıkardılar, işkembesini üşüteceğini de açıklamaktan geri kalmadılar. Derken kabın kapağını kapattılar ve öfke içinde çiftlik uşağına koştular.

— Ksaver'in suyunun ısı derecisini ölçtün mü, herif? diye uludu kontes. Martin pencere kenarındaki bir yatağı gösterdi:

— Haşmetlim, dedi, oğlum pek rahatsız, ateşi var, su içmesi gerekti.

— Ben sana, Ksaver'in suyunun ısı derecesini ölçtün mü diyorum?

— Unuttum, çocuğum pek rahatsız, haşmetlim, su içiriyorum başında durup, başı dönüyor.

— Demek öyle ha! diye bağırdı kendini tutamıyan kont. Demek işini böyle yapıyorsun, ben senin efendin değil miyim yoksa? Canın nasıl isterse öyle hareket ediyorsun. Çabuk topla pılını pırtını. Şu andan itibaren kovul-

muş bil kendini. Bu akşam buradan ayrılman gerek, yoksa dışarı attırırım seni, seni de, piçini del

— Hayvan soyu! dedi kontes de.

Akşam olmadan çiftlik uşağı Martin, domuz Ksaver'i, bıçak batırarak öldürdü. Acele veteriner çağrıldı, ama hayvan vefat etmiş bulunuyordu. Kontes üzüntüden nerdeyse aklını kaybedecekti, bayıldı. Jandarmalar Martin'i sımsıkı bağladılar, katilin hasta oğlunu da çiftlikten kovdular.

Bunun üzerine, gazeteler şöyle yazdılar: "Bir hoyrat herifin cinayeti. Şövalyevarî duygulariyle tanınmış olan Kont Ramm'ın malikânesindeki çiftlik uşağı Martin, ihmali yüzünden kovulmuştur. Bunun öcünü almak için, bir eşi daha olmıyan bir domuzu bıçak darbesiyle öldürmüştür. Herif adalete teslim edilmiştir.

Sanığın rahibe günah çıkarttırmadığı söylenmektedir. Bu doğrulanacak olursa, Tanrıya inanmıyanların, bu denli zalimce hareket edebileceği doğrulanmış olacaktır."

Martin üç ay tutuklu kaldı, ıslah olmaz bir suçlu gibi davrandı ve kiliseye gitmedi. Araştırma sırasında geçmişinde bir sürü lekeler olduğu görüldü. On beş yaşındayken sokak toplantılarına katıldığından, on beş gün hapis yatmıştı. Yüksek rütbeli komiserin şö-

zûne rağmen, yoldan çekilmek istememişti. Bütün kötülüğü işte o zamanki o tohumdan ileri geliyordu. Aaa, tüylü şapkalara bakın! diye bağırdığı için de üç gün daha hapis yatmıştı. Sinsi ve kinci karakterinin başka bir kanıtı daha.

Savcı, sanık hakkında bütün ayrıntılı bilgileri, günahları topladı. Katilin geçmişindeki bütün kötü içgüdülerini ortaya çıkardı, ve câni, çılgınlığı sırasında domuz Ksaver yerine kontes olacak olaydı karşısında, domuzu bıçakladığı gibi, kontesi de bıçaklıyabileceğini açıkladı. Avukatın durumu güçtü. Geçmişi silmek kolay değildi. Hasta çocuk meselesine gelince, hafifletici sebep olarak pek ufak, romantik bir şeydi.

Zavallı kontes içler acısıydı, tanık olarak bulunuyordu, mahkeme başkanının masası üstüne konmuş olan kadife kurdelâyı görünce gözyaşlarını tutamadı.

— Tanıyorum, dedi yargıcın bir sorusuna cevap olarak, tanıyorum, sevgili Ksaver'imin, şimdi küllerinin bir zambak yatağı altında, şatonun parkında bulunduğu Ksaver'imin.

Sanık hiçbir pişmanlık göstermedi ve başkasının malına kasitten altı ay hapse mahkûm oldu. Ama iş bununla bitmiyor. Adalet yerini bulsun diye, bu arada oğlu öldü adamın, çünkü Tanrı babanın değirmenleri tohumu yavaş

yavaş öğütür, gözünün yaşına bakmadan. Domuz Ksaver beyaz bir zambak yatağı altında rahat rahat uyuyor, bir de anıt var başında, kitâbede şöyle yazıyor: "Burada kendisi altı ay hapse ve altı gün açlığa mahkûm edilmiş olan katil Martin'in eliyle ölen bizim Ksaver'imiz yatmaktadır. Bir buçuk yaşındayken gömülmüştür. Toprağı bol olsun!"

Merhum domuz Ksaver'in kurdelâsından, kont Ramm bir kravat yaptırdı, bu asîl domuzun katlinin yıldönümünde onu taktı.

(Çeviren: Ender GÜROL)

CİNAYET SUÇLUSU

Bütün gazeteler bu noktada birleşiyorlardı: jüri önüne çıkarılan kötü kişi, bütün iyi kimselerin kaçınması gereken biriydi. Çünkü bu vicdansız herif, durup dururken cinayet işlemiş bulunuyordu. Şimdi geleceğe katlanmış gibi bir hali vardı, hattâ asılacağını kendi itiraf ediyordu, ve yargılanma sırasında, kuşku uyandıracak birtakım şakalar yapıyor, ipten sanki kurtulmuş gibi eğleniyordu. Örneğin, Savcıya, nasıl olsa onun da bir gün asılacağını söylüyordu. Sonra, kendisini asacakları ipi mahkeme başkanına armağan ettiğini, pantalonu düşmemesi için beline sarmasını söylüyordu. Bu şakalar elbette jürideki beyler üstünde son derece kötü etki yapıyordu, bunun yüzünden de savcıyla, sanığın avukatı arasında bir tartışma yer almış bulunuyordu, çünkü sanığın avukatı, kanunun hoşgörürlüğünün bütün sanıkların mahkemede elinden geldiği gibi kendisini ifade edebileceğine müsaade ettiğini ileri sürüyordu. Sanık, sayın mahkeme başkanının pantalonlarına âtıfta bulunuyorsa, bu suyun yüzündeki son saman çöpüne bile

tutunmak isteğini ifade eden bir şey olup, jüri heyetinin sempatisini kazanmak için bir mizahtı. Zaten pantalonlar... Tam bu sırada savcı; avukatın sözünü kesti, ve karşısındakinin varmış olduğu sonuçlara cevap olarak, bu tartışmaya başkanın pantalonunu karıştırmanın uygun olmıyacağını söyledi. Bunun üzerine avukat, esprili bir ifadeyle, sayın başkanın pantalonunun uygunsuz bir şey olmıyacağını, yoksa o pantalonu giyen değil, sadece, hapishane gardiyanından tutun da cellâta kadar herkesin, bütün hukuk âletinin ahlâksız olacağını ileri sürdü.

Bu sözden sonra, avukata konuşma hakkı verilmedi ve mahkeme başkanının tükürebilmesi için bir tükürük hokkası getirildi. Başkan tükürdüğünde, salonda büyük bir heyecanlanma oldu. Birçok kadın bayıldı, bir seyirci de, yanlışlıkla elini yanındakinin cebine sokarak bir çikolata parçası çıkardı ve bu küçük hırsızlığın kurbanının gözleri önünde sinirli sinirli ısırmağa başladı. Oturuma biraz ara verildi, ama sanık bundan faydalanarak savcıya bazı müstehçen hareketler yapabildi.

Oturum arası sona erdiğinde, tartışmalar yeniden başladı. Cinayetin failinin, suçunu rastlanmadık bir hoyratlıkla işlemiş olduğunun doğrulanması gerekiyordu. Bu işi işlemeden üç gün ağzına bir şey koymamıştı ki, bugün, söz-

konusu ekmek somununu aç olduğundan çaldığını ispat edebilsin. Yapmış olduğu şey akla hayale gelmiyecek derecede müthişti. Bu saldırmanın kurbanı tüccar, onu ekmek somununu çalarken görmüştü ve tabancasını sıkmıştı. İki adam birbirine girmiş ve kavga sonunda da tüccar boğazlanarak boğulmuştu. Katil kaçmıştı, ama çok geçmeden yıkılıvermişti yere, çünkü bol kan kaybediyordu. Candarmalar da sımsıkı bağlamışlardı. Kendini savunurken öldürmüş olduğunu iddia etmenin tutar tarafı yoktu, hay şeytan! Niçin bırakmamıştı adamı tabancasını boşaltsın üstüne diye, gerekirse öldürsün diye; soruşturmada, suçu daha işlemeden çok önce intiharı düşünmüş olduğunu söylememiş miydi? Katledilmiş tüccarın karısıyla olan karşılaşma pek yürekler acısı olmuştu. Karısı, sesi ağlar gibi, bu suçun hayvansı tarafından söz etmişti. "Onu öyle çok sıkıyordu ki, zavallının gözleri yerinden dışarı fırlamıştı." Basit bir kadın tarafından söylenen bu söz, odadaki herkesi son derece şaşırttı ve heyecanlandırdı, gazetecinin biri de yazacağı yazı için not aldı: gözleri yerinden dışarı fırlamıştı! Bu dâvayla ilgili hukukî makalesi bu başlık altında çıkacaktı.

Sanığın kendisi de insanda bir suçlu duy-

gusu uyandırıyordu. Tanrıya inanmadığını söylüyordu, Tanrı Babanın ona hiçbir şey vermemiş olduğunu, büyükbabasının açlıktan ölmüş olduğunu, büyükannesinin bir candarma yüzbaşısının saldırısına uğradığını söylüyordu, kısacası, her sözü olumsuz bir izlenim yaratıyordu. Savcı dine, orduya -çünkü candarma yüzbaşıları askerî kuvvetlerdendi- karşı hakaret diye yeni bir itham zabıtının tutulmasını istedi.

— Şimdilik bana öyle geliyor ki, dedi savcı, bu candarma yüzbaşısı, bunun gibi bir torunu olacağını bilseydi hiçbir zaman büyükannesine saldırmazdı.

Bu söz dinleyicilerde büyük heyecan uyandırdı, bazı kadınlar da, sanki candarma yüzbaşısı tarafından saldırıya uğrayan kendileriymiş gibi hüngür hüngür ağlamağa başladılar. Bu sırada tartışmaların harfi harfine tutulmuş olan zabıtında dendiği gibi, suçlu gülümsüyordu. "Memnun bir hava ile gülümsüyordu, böylece halk ve mahkemeyle alay ettiği açık bir şeydi.. Soruşturma sırasında iğrenç sözler kullanmıştı, örneğin: "Herhalde kendimi öldürmeye bırakmamı istemezdiniz, değil mi?", "Ben de biraz sıkıverdim şu serseriyi, elimin altında donuverdiyse benim suçum mu?" Bunun gibi şeyler.

Avukat, sanık hakkında bazı kısa açıkla-

malarda bulunarak, jüri üyelerini defalarca kendi tarafına kazanmağa çalıştı, merhametlerine sığınıldığı belirtildi. Ama ha onlara söylenmişti bu sözler, ha duvara. Çünkü bütün jüri üyeleri katile kanlı gözlerle bakıyorlardı. Aralarında biri daha da yiyecekmiş gibi bakıyordu. Şakaları gittikçe bayağılaşan serserinin dediği tek sözü kaçırmıyordu. Şu yargıç kurulu üyesi, bu suçun failini gözleriyle yıldırım gibi çarpıyordu sanki. Sonunda kendini tutamayıp bağırmağa başladı:

— Sanki asılmak pek hoşuna gidecekmiş gibi davranıyorsun, öyle değil mi?

Bu tuzağa düşürücü soruya, katil durgun bir şekilde cevap verdi:

— Herhalde benden çok siz memnun olacaksınız bu işden.

Bu beyandan sonra savcı ayağa kalktı ve bir ölüm sessizliği içinde, ellerini yıkamağa gideceğini söyledi. Oturuma ara verildiğinde tuzlu ringa balığı yemişti. Ama bu bir bahaneydi, işemeğe gitmesi için bir bahaneydi. Yüzü parıldar bir hava içinde geri geldi, sanığa karşı daha iyi tutumu olacağı sanıldı, çünkü eskisi gibi hayduda her baktığında cep mendiline tükürmüyordu artık.

Tanıkların soruşturması, suçu her bakımdan doğruladı. Açıkça ortaya çıktı ki, sanık daha suçu işlemeden herkes üzerinde kötü bir

izlenim bırakmıştı. Piç olduğu ve boyalı ispirto içtiği duyulunca durum daha da kötüleşti onun için! — Konyak içecek durumda değilim ki! dedi sanık. Bu sözden sonra mahkeme başkanı, sanığın alıp götürülmesi emrini verdi, ama avukatının yeniden müdahalesi üzerine geri getirildi. Bu olaya heyecanlı bir sahne katıldı. Götürürlerken serseri bir kere daha bağırmıştı: "Konyak içecek param yok ki!"

Üyeler arasında büyük kaynaşma oldu:

— Parası olaydı içecekmiş! dedi aralarından biri. Bunu halk alkış ve çığlık tufanına tuttu:

— Sarhoş herif! Ama müsaade edin de... diye gürledi üye. Genel bir kaynaşma. Gardiyanlar oyun bozanı getiriyorlar.

— Tiyatroda mı sanıyorsunuz kendinizi? diye gürledi mahkeme başkanı.

Sanığı yeniden getirdiklerinde, çalmış olduğu ekmek somunuyla karşılaştırıldı, bir de kurbanının resmi vardı.

— Çalınan ekmek bu ekmek mi? diye sordu mahkeme başkanı.

— Evet, diye cevap verdi kesin bir sesle o gönlü taşlaşmış suçlu.

— Kurbanınızı tanıyor musunuz?

— Kendisiyle dövüştüğüm ve boğduğum adam daha yaşlı gibiydi. Bu sinik cevap bütün dinleyicileri şaşırttı. Mahkeme memurları-

nın en bıkkınları bile baştan ayağa kadar titrediler... Sonradan çıkan tanıklar, suçluya çullandılar. Avukat itirazlarda bulunup duruyordu. Mahkeme başkanı onu yerine oturtarak tanıkların, eğlenilsin diye orada bulunmadığını belirtti (1). Tanıklar sayesinde, katilin uyuyacak yer bulamadığı doğrulandı. Bu durumun nedenlerini araştırmak için fazla ileri gidilmedi, ama başını sokacak damı olmasa bile kilisenin bahçesinden başka bir yerde yatabileceği kanısına varıldı.. Başka bir tanık, suçlunun takma yaka kullanmadığını söyledi, başka biri, gömleğinin olmadığını doğruladı, başka bir tanık da yemin ederek suçlunun sabun nedir bilmediğini söyledi. Suçlu için daha da beter olan, doğduğu vilâyetin valisinin tanıklığı oldu: haydut çorap nedir bilmiyordu, burnunu daha tâ küçükkenden koluna siliyordu, âyin alayının afişlerine müstehçen resimler yapıyordu, yirmi yıl önce annesine domuz gibi davranmıştı, üstelik, valiye, hâlâ yirmi kreuzer borcu vardı!

JÜRİ

Tartışmalar sona erince; beyler, dedi üyelerden biri, burada sanığın kaderini tâyin et-

(1) Aslında tanıkların eğlenilme amacıyla getirildikleri tesbit edilmiştir.

mek için toplanmış bulunuyoruz. Bütün şehirde iyi bir kırmızı biber bulmanın imkânı yok. Sanık bir işe yaramıyan haylâzın biri. Dvorak'da kırmızı biberli bir gulaş istedim, yenecek gibi değildi. Daha gençliğinden beri yalana dolana alışmış biri, sonunda da bir katil oldu çıktı. İşte o gulaş içinde bir sinek buldum! Danadan danaya fark vardır. Bu kopuk, namuslu ve çalışkan bir adam öldürmüştür, bütün ömrünü vilâyetin iyiliğine adamış bir kimse, namuslu bir tüccar, Dvorak'ların soslarına kattıkları kırmızı biber gibi kırmızı biber kullanmıyacak bir adam. Kasap olsaydı, Dvorak'larda bu öğlen yediğim gibi gulaşta kullanılan kokmuş eti hiçbir zaman satmaya yüzü tutmıyacak bir adam. Asılsın serseri! İpte sallansın, son ihtilâçlarını ipin ucunda bulsun! Böyle bir yemek için 35 kreuzer istemek olur şey değil! Karşınızda bulunan ve yargılamakta olduğunuz kimseden beteri olamaz. Dvorak restoranına sakın gitmeyin, beyler! Ben oyumu kullanıyorum ve diyorum: Suçlu mu? — Evet!

Ya siz beyler?

— Evet! — Evet! — Evet! — Evet! — Evet! — Evet! — Evet!

— Asılarak ölecektir! dedi mahkeme başkanı kararı okurken. Haşmetmeab adına, asılmayla ölecek! diye tekrarladı. Mahkemede-

ki kadınlar, jüri üyelerine öpücük gönderirken mitolojide sözü edilmeyen ve yüksek sosyetenin görgü kurallariyle de ilgisi olmıyan bir ses çıkardı.

Bu gürültüden sonra sanığı alıp götüren gardiyanın yüzü buruştu: gaz haliydi, yani yellenme.

(Çeviren: Ender GÜROL)

VITEZSLAV NEZVAL

1900 da doğmuş olan Nezval, yirminci yüzyıl Çek şiirinin en ünlü, dünyaca en çok tanınmış imzasıdır. "Köprü" (1922), "Geceye Şiirler" (1930), "Yağmur Parmaklı Prag" (1936), "Büyük Saat" (1947), "Köyümün Türküsü" (1951) gibi şiir kitapları yanında sahne eserleri, roman ve hikâyeler yazdı. Baudelaire, Allan Poe, Mallarmé, Breton, Eluard gibi yabancı şairlerden çeviriler yaptı. "Yaşadığım" adlı yarım kalmış otobiyografisi ölümünden sonra yayınlandı. Nezval 1958 de öldü.

GÜLLÜ KADIN

Şu kitabı gördüğüm andan beri (daha ne kadar sürecek acaba üzerimdeki güclü etkisi?) Prag'da dolaşarak, gördüğüm, gözümü kamaştıran ışığı gerçekleştirmeğe, bana yardım edebilecek kadın veya erkek, birlikte çalışacak bir yardımcı arıyorum.

25 Haziran günü Prag'da, şiirlerini yayınlamak üzere olan genç bir arkadaşla gezinirken, önümüzde tramvay istasyonunun yakınındaki Ulusal Cadde'de sarışın bir baş belirdi önümüzde. Arkadaşımın dudaklarından bir isim kaçtı, elimizde olmadan, adımlarımızı Galeri Rubes'in vitrinine doğru yönelttik, sarışın kadın oraya doğru öyle âniden dönmüştü ki, arkadaşım onu gözden kaybetmekten korkmuştu.

Bir ay kadar oldu olacak, aynı gencin yanında ve aynı yerde kadına rastgelmiştim ve nerdeyse kendisine tanıştırılacaktım.

Başka bir gün de, dostum, kadının tiyatroda çalışmak istediğini söylemişti lâf arasında.

Ona yaklaşmakta olduğumuz, aramızda

üç adım kalmış olan şu anda hayretimi gizliyemiyordum, çünkü Ulusal Cadde'de bana nerdeyse tanıştırılmak üzere olan o gün ile bu öğle vakti arasında, kadın kahramanının bu sarışın kadından başka biri olmadığı küçük bir olayın yer aldığını şaşkınlık içinde farkettim.

On gün önce, alışık olmadığım yerlerde birlikte dolaşmaktan hoşlandığım şu duygulu kadınlardan birinin yanındayken bir sağanaktan sonra oturmak için geldiğimiz Petrin'in balkonunda, genç bir sarışının oldukça tuhaf ve hoş bir hareketi beni şaşırtmıştı, kadın yanındaki delikanlıya içini dökер bir halde, konuşmakta olduğu masadan birden kalkıp bizim masaya doğru gelmiş, özür dileyerek masanın altına girmiş, kendisinin olan, kaybettiğini söylediği bir gülü almıştı.

Benim de, yanımdaki kadın arkadaşımın da hoşumuza gitmişti bu hareket. Güzel, cüretli, hoş, çocuksu bir şey vardı bunda.

Nasıl oldu da tanımadım? Doğrusu tanıyor gibiydim, ama nereden? Bir türlü hatırlıyamıyordum. Herhalde, diyordum; -pek yanılacağımı da sanmıyordum-, arasıra uğradığım şu kahvelerin birinde, örneğin, Manès'de görmüş olacağım, ancak öğrenci karnavallarından birinde karşılaşmışsam, o başka.

Şimdi, o günkü küçük gül hikâyesini anlattıktan ve o gün tanımamış olduğumdan özür

diledikten sonra heyecanımı ancak omuzunu okşıyarak ve gözlerine bakarak ifade edebildim. Onu biraz tanıyan ve karşılaştığımız için sevinen dostum öyle bir heyecanlandı ki, gül hikâyesi hemencecik unutuluverdi, aramızda bir neşe havası belirdi, dostumun ve genç kadının ağzında öğrenci hayatı ve sefaleti üstünde esprili sözlerle ifadesini buluyordu.

Zaten genç kadın, muhtemelen ertesi gün yola çıkacak olan birine vermiş olduğu hususî derslerin parasını almak üzere garın öteki yanına, Smiçov'a gitmek için acele ettiğini açıklamıştı. Onunla gitmek iyi fikirdi, çünkü aradığım Dört Kuruşluk Opera'nın piyano partisyonunu filân falan müzik evinde bulma ihtimalim yok değildi.

Önce Jiresek Köprüsü'ndeki rıhtım boyunca, sonra da Smiçov'un ana yolunda yaptığımız gezintiyi anlatacak değilim, çünkü iki yoldaşımın hoş gevezeliği hiç de derin bir izlenim uyandıracak cinsten değildi. Hep o fikrime dönüp geri geliyordum -şu piyano partisyonuna- kadının dudaklarından Dört Kuruşluk Opera'nın bazı ölçülerini duyabiliyor ve bir konservatuvar öğrencisinin, son derece orijinal, çetin, hattâ unutulmuş diyeceğim bir dehâ üstüne önemli bir eser yazması beni şaşırtıyordu!

Ders parasını almak üzere bizden ayrıldı-

ğı zamanla, dönüp geldiği zaman arasında geçen süre içinde bana onun üstünde, altüst edici şeyler anlatmışlardı, söylediklerine göre, neşeli, gözüpek, biraz da çekingen olan bu varlık acı çekmişti; bütün bu sözler karşısında şaşkın şaşkın bu çelişken izlenimleri nasıl bağdaştıracağımı düşünüyordum.

Smiçov'dan dönerken, elini yavaşça tuttum ve defalarca gülümsedim. Beni özel bir şekilde duygulandıran bu küçük dikkat belirtilerinden başka, daha dalgın bir durumda olamazdım. Susuyordum, sürekli olarak susuyordum diyebilirdim.

Premislova caddesine yaklaştığımızda bir billûr top içinde kapatılmış bir kelebeği hatırladım, dostumla kadına, André Breton'un pek hoşuna gitmiş olan o billur topu görmeğe gitmeyi teklif ettim, vitrininde hep aynı yerde pırıldamaktaydı herhalde, kumaş boyama dükkânının sahibi kadın bir türlü vermemişti onu bana, André Breton'a götüreyim diye.

Uzaktan gördüm onu, iki yıl önce gördüğüm yaratık kadar parlaktı.

Sahibi yine geçen seferki gibi Nuh dedi Peygamber demedi, işçi kadınlardan birinden kalmış olan o küçük armağanı kimseye itimat etmiyeceğini söylüyordu. Kadın hemencecik tanıdı beni, saçını kabartan Fransız çocuğu da

hatırladı. Yine de yalvarışlarım fikrini değiştirtmedi ona.

Kadının bu hâtıra konusunda gösterdiği sevgi, eşlik ettiğimiz kadını fazla duygulandırmış, beni de üzmüştü, çünkü Andrè Breton'u ve karısını memnun edemiyecektim, karısı o küçük nesneyi alamadığımızda ne kadar üzülmüştü; Fransız ozanıyla karısı için akıldışı önemini yakınlarda çözdüğümü düşünerek, şimdi daha da duruyordum onun üstünde.

Çünkü billur toptaki şu kelebek, sonradan Şafak adını alacak olan ve bu billur top, Madame Breton'u son derece etkilemiş olduğunda görünmiyen varoluşuna başlamış olan kızlarını önceden temsil etmiyor muydu?

Şimdi de bu tesadüf benim için özel bir sürprizle karışmış oluyordu, çünkü bize eşlik eden kadının saçları bana sonsuz bir saygı telkin eden kadının saçlarıyla hemen hemen aynı renkteydi.

Smiçov tarafındaki Lejyonlar Köprüsü'nün ucuna vardığımızda dostum, sarışın kadına bir çiçekçinin uzatmış olduğu kırmızı haşhaşlar sundu, ben de başka yaz çiçeklerinden meydana gelmiş başka bir buket çiçek alıp ona verebilmekten büyük zevk duydum, özellikle kolları birden çiçeklerle dolan genç kadının muzafferâne bakışlarını gördüğümde.

Dostumun beş kuruş fırlatmış olduğu Vl-

tava üstündeki köprünün korkuluğuna yaslanmıştık ki, birden öyle bir hareket yaptım ki, buketli kadını canımın çektiğinden hiç şüphem kalmadı, bu hareketim onun gözünden de kaçmamıştı, kaçamazdı ki.

Şimdi az konuşuyordu, büyük yollara sapmak istemiyordu. Meyveciler meydanına geldiğimizde başka bir buket daha aldım, kendimi tutamıyarak.

Birlikte akşam yemeği yemek üzere bir masaya oturduğumuz otelin restoranında aynı hareketi tekrarladım, dostum üç dakika içinde döneceğini söyliyerek bir ara ayrıldığında, tesadüfün iki kere karşıma çıkardığı bu olağanüstü kadının gözlerine bir bakmam öpüşmemize yol açtı.

Bu öpücük yüzünden yeniden onunla çıktım, Vinohrady'nin yollarını büyüsel bir şehire çeviren duygumdan başka bu gezinti, kadının ertesi gün kendisinin seçtiği Petrin'deki aynı yerde, gülünün ezilmek korkusu geçirdiği masada buluşma ümidini verdi.

Nasıl da baştan çıkmıştım, altüst oluvermiştim! Sanki Prag'lı yolcunun mucize olarak beklediği kılavuz oradaydı da, vitrinlerin önünde üstüme çullanan aşkın büyüsel risklerini insan gibi üstüne alıyordu.

Prag'ı sanki eski, oysa yeniydi yepyeniy-

di, bir öpücükle en hassas yerlerinden öpüyor gibiydim.

Ertesi gün Seminer Bahçesi'nde, kadın dostumun yanında bulunuyordum. Hiç gitmemiştim oraya, çocukluğumu geçirdiğim köylerin eski bahçesine ne kadar benzediğini görerek şaştım.

Kadın dostuma anlattığım bu olay ve ağaçlar altında birkaç kere öpüşüşümüz, güllü kadında, hayatının bazı yanlarını gösteren birkaç hâtıra uyandırdı. Koluma asılıp da, ikide bir ne kadar kendisini iyi duyduğunu, ne kadar mutlu olduğunu söylediğinde, büyük mutluluk duydum.

Bahçeden henüz çıkmıştık, yanımda yürüyordu, nerdeyse belinden kavramıştım, mucize, yolumuza on yaşlarında var yok iki kız çıkardı. Biri bana gözlerini dikip adımı söyledi. Çılgınca bir şeydi bu, hoştu.

Yazık ki yanında kendimi çok iyi duyduğum o kadın, bir saat sonra öyle bir yere gidecekti ki, gözlerimle izliyemiyecektim, bakışlarımla kur yapamıyacaktım ona. Bir taksiye bindik. Bizi Pohorelek'de küçük bir açıkhava restoranına götürürken dudaklarımız birbirinden ayrılamıyordu, oynaşmaktan alamıyorduk kendimizi.

İki gün sonra onunla yukardan Vltava'ya bakan bir balkonda birkaç saat geçirdik, ka-

dın olağanüstü bir heyecan veriyordu, cilvesi, sağlığı, cüretliliği, yumuşaklığı... Hayat sevincini zehirlemek istemiş olan birçok insan olmuştu. Yazık ki bugün benimle de kalamıyordu, istemediği halde bir yere dönmesi gerekiyordu, niçin geciktiğini, mutlu olduğunu, gerçekten mutlu olduğunu itiraf edemediği için üzüntü duyduğunu söyledi.

Bu mutluluğun bütün yaşamış olduğu şeylere, yaşıyacağı şeylere yayılacağını sanıyordu.

Üç gündür, yarın değil öbür gün gitmesi gerektiğini biliyor, taşradan dönüşünde görüşebilmemiz için de benim bir hafta daha kalmam gerekiyor.

Dikkat uyandırıyoruz, ah, buradaki çiftlerle aramızdaki ayrılık ne büyük! Gitmesi gerek, benim eşlik etmemden de mutluluk duyuyor. Bir taksiye biniyoruz, dudaklarımın ucuna bir kelime geliyor, derken birden, Allahaısmarladık diyor ve büyük sabırsızlıkla beklendiği kahveye girmek üzere iniyor.

Ertesi gün düşünmemeğe çalıştığım zaman bile aklımdan çıkmıyan kadının gülünü az kalsın ezmiş olacak olan kadına telefon ettim ve randevu istedim. Çok hoşuma gitmesine rağmen kahvenin balkonu dayanılmaz gibi geliyor. Kalkıp gidiyoruz.

Ama bir hafta sonra görmem gereken ka-

dını otuz adım önümde Jungmann Meydanı'nı geçerken görmiyeyim mi! O da beni gördü. O gözleri! O hareketleri! Selâmlıyorum, gülüyorum! Yüzü benimkine doğru geliyor, el işareti yapıyor bana, ah ne kadar duygu yüklü hareketler! Ama bu denli uzun, başını döndürüp bakması akıl alacak şey değil.

(Çeviren: Ender GÜROL)

JULIUS FUCIK

1903 de doğan Julius Fucik, millî Çek kahramanıdır, Berlin'deki bir Nazi hapishanesinde, cellâtın eliyle ölmüştür (1943); kâğıt parçaları üstüne hapiste yazılan "Darağacı Altında Röportaj" adlı eseriyle kendini bütün dünyaya tanıtmıştır. Son derece istidatlı bu gazetecinin en çok sevdiği tür, röportajdır, dışa Sovyetler Birliği'ne yolculukları konusunda röportajlar, özellikle de işçi mücadelesi ve grevleri üstüne hikâyeler yazdığı gibi, Prag sokaklarındaki canlı hayatı çizen krokiler de yapmıştır. Julius Fucik, ülkesinde de eleştirici ve edebiyat tarihçisi olarak önemli rol oynamıştır. Bozena Nemcova, Karel Sabina, Julius Zeyer ve başka Çek yazarları üstüne incelemeleri Çek edebiyat biliminin gelişmesinde oldukça büyük rol oynamıştır.

AMPUL YİYEN ADAM

Akşam oluyordu.

Eski Kent mahallesinin kurşunîmsi bir köşesine karanlık iniyordu, ve bu alacakaranlıkta, bir kilisenin kara arka plânı üstünde küçük bir kadın ve erkek topluluğu gözüme iliştî. Esrarlı bir şekilde sessiz ve hareketsiz duran bu topluluğun ortasında bir şey çarptı gözüme, hayal gibi bir şey, durdum:

Alev fışkıran bir insan yüzü. Önümde kısa adımlarla giden yaşlı bir kadın irkildi birden ve korku içinde ıstavroz çıkardı.

— Tanrı yardımcımız olsun!

Birden tiz bir düdük sesi çınladı.

Hayat da kayboluverdi.

Geri kalan, inmekte olan akşam, Eski Kent'in mahallesinin kurşunîmsi köşesi ve geride de kara bir kilise oldu...

Aşağı yukarı sekiz gün sonra, tıpkı öteki topluluğa benziyen bir topluluk gördüm. Öğle üzeriydi, güneş pırıl pırıldı, ışığın altında bütün esrar izlenimi kayboluyordu. Üstelik sahne, o Eski Kent'in bir köşesinde yer almıyordu, Prag'ın modern apartmanları arasın-

daydı, kalabalığın tıka-basa doldurduğu işlek bir yerde; böyle bir yerde, hareketli bir mahallede beklenmedik bir şeydi bu.

Tramvaylar gıcırtılarla raylar üstünde kayıyor, otomobiller uğulduyor, insanlar telâş içinde gidip geliyorlardı, bu kargaşalık içindeki bir topluluktan, keçi sesini andıran bir delikanlı sesi yükseldi:

— Bilirim aldatmacanın ne olduğunu. Ama aldatmaca değil bu. Bu zor iş. Canı isteyen denesin bakalım! Henüz bir iş bulup da girebildiğim zamanlar, buna cehennem yemeği derdim! Tabiî kapalı yerde durum başka, insan ne de olsa başka türlü hareket edebilir. Burası rüzgârlı, gözlerimi yakmam işden bile değil. Ama dilime aldırdığım yok. Haydi, denemek isteyen yok mu? Yok, eh ne yapalım, biz de yalnız başımıza yeriz.

Birbiri ardından lokmalar, kor halindeki ekmek, genç hatibin ağzı içinde kayboluyordu, derken o ağızdan alevler fışkırıyordu; sekiz gün önce alacakaranlıkta o kadar esrarlı bir resim çizmiş olan aynı alevlerdi bunlar. Bu bayağı bir işdi, güç bir iş, genç adamın yüzü kızarıyor, şakaklarındaki damarlar genişliyor, gözlerinden yaşlar fışkırıyordu.

— Hayır, hoş bir şey değil, ama ateş yemiyecek olsam, başka bir şey yiyemezdim. İşi gücü olmıyan bir sanatçıyım ben. Aranızda ba-

na yardım etmek isteyen varsa... Biliyorum, çağımızda kolay yaşanmıyor, ama ne de olsa bir yolunu buluyor insan...

Elinde bir madenî fincan tabağı topluluğu dolaştı, yirmi beşlikler, hattâ yanılmıyorsam bir de liralık tıngır mıngır tabağın içine düştü, derken adam başka bir numaraya başladı.

— Şu çivileri incelemenizi rica edeceğim, lûtfen. Sağlam, değil mi? Dalavere malavere yok. Bayağı çivi, on beş santimlik çiviler.

Bu çivileri burun deliklerine soktu ve tahtaya çakar gibi itti.

— Şimdi güldürüyor beni bu, ama bu numara üstüne çalışırken az ağlamadım. Babam, hayatımı kazanmak için bunun gerekli olduğunu söylüyordu. İşte görüyorsunuz, hayatımı böyle kazanıyorum. Babam at üstünde hünerler gösterirdi. Kludski'de çalışıyordu, ama günün birinde atına atlıyamadı, düştü. Babam hastaneye götürülürken öldü. Bir başıma kaldım. 16 yaşındaydım. Bildiklerimi yapıyordum. Şimdi size programımızın başka bir numarasını göstereceğim...

Bir kılıç parladı güneşte.

— Bakın, dokunun, kendiniz görün, işte size altmış santim uzunluğunda bir kılıç, şimdi gırtlağımdan aşağı iteceğim onu.

Dediği gibi yaptı.

— ... Sizler benim yerimde olsaydınız, ucunu midenizde duyardınız. Tabiî, bu, tuhaf ve pek besleyici olmıyan bir yiyecek. Açlığımı gidermek için şimdi size repertuarımdan başka bir numara.

Ve ayağı dibinde duran ampul yığınlarından kocaman bir ampul aldı.

— Çekoslovakya'da cam yutan biricik adam benim. Eskiden iki kişiydik, ama ikincisi geçenlerde ölmüş bulunuyor. O da iş bulamıyordu bir türlü, derken parafin kullanmaktan vazgeçti, oysa parafinsiz imkânı yoktur bu numaranın, cam bağırsaklarını deldi. Demek ben şimdi biricik...

Ampulü ısırdı. İştahlı iştahlı ısırıyor ve cam kırıklarını tatlı lokmalarmış gibi yutuyordu. Ampulün birini bitirdikten sonra başka bir tanesini aldı.

— Bu benim kahvaltım. Numaralarımdan önce yemek yemem doğru değildir. Cam yüzünden, midenin bomboş olması gerekir, böyleşi iyi geliyor bana, şimdi, midem boş, numaramdan önce de, sonra da. Aranızda bana yardım etmek isteyen varsa, öğlene daha besleyici bir şey yiyebilirim.

Yabancı ülkelere bu numaramla turneye çıktım, pek başarı elde ettim -şimdi de- alevli bir dile, midede bir kılıca ve dişler arasında ampullere rağmen polisten çekinmem gerek.

Eski Kent'te az kalsın gözlerim çıkıyordu. Burası daha iyi, üç karakolun da sınırında, kimse karışmaz. Tabiî onlar da insan ne de olsa.

Aranızda bana yardım etmek isteyen varsa, lûtfen, kendi gözlerinizle görüyorsunuz, namuslu bir iş bu, dalaveresi malaveresi yok, kandırmacası yok. Pekâlâ biliyorum, hayat kolay kazanılmıyor.

Aralarınızdan bazıları, belki de, hiç olmazsa ampul yiyorum diye imreniyordur...

(Çeviren: Ender GÜROL)

JİRİ MAREK

1914 de doğdu. Karı-koca yaşantısını anlatan öykülerindeki psikolojik çözümlemelerle değerini kabul ettirdi. "Dönüşsüz Yaşam" (1944, öyküler), "Bağlılık Damgası" (1944, roman). Kurtuluştan sonra iki savaş romanı yayınladı: "Gecede Yürüyen İnsanlar" (1946), "Toprak Altındaki Köy" (1949). Bu romanlarda Moravya köylerinin savaş sırasındaki yaşamlarını çizdi. Daha sonra madencilerin yaşamı konusunu işleyen öyküler yazdı. "Tepemizde Doğan Güneş" (1950). Bazı öyküleri filme de alındı. Ostrava metalürji kombinasını konu olarak alan "Tuğlalar ve Gülüşler" (1953) romanıyla ünü genişledi. Yolculuk yazıları da yazdı "Ekvator'daki Ülkeler" (1956) de Sonde adasını anlattı.

BİR ANA KONUŞUYOR

Sizin işiniz yazı yazmak olduğu için bu öyküyü anlatıyorum bayım, hem de benim bitip tükenmez yalnızlığımın dışında daha geniş bir çevrede duyulup yayılmasının zamanının geldiğine de inanıyorum. Benim beceriksiz sözlerimi edebiyatın gereklerine uydurarak yazmak size kalmış. Yazılı bir öykünün duyurabileceği bütün tiksintiyi, bütün hüznü, bütün gücü, bütün ibret verici yanları sözlerimde bulup çıkarmak da... Ancak o zaman anlatacaklarım inandırıcı olabilecek.

Oturduğum evde, kimsenin ilgisini çekmiyen, hiçbir özelliği bulunmıyan bir kadınım. Hemen hemen kimse tanımaz beni. Odamın iki penceresi güneş yüzü görmiyen bir sokağa bakar, perdelerin ardından karşıki evlerin duvarlarını seyrederim. Daha güzel bir görünüşe ihtiyaç duymuyorum, zaten bakışlarım geçmişe dönük.

Günde bir iki kez bu evin insanlariyle karşılaşırım, filem elimde çarşıya giderken ve dönerken. Yavaş yürürüm, kalbim hasta, zorlukla soluk alırım. Benim gibi tek başına ya-

şayan, sokaklarda dolaşan, kimsenin dikkatini çekmiyen kadınları çok görmüşsünüzdür. Çevrelerindeki yaşam o kadınlardan çok uzaktır, vitrinlerin ışıkları onlar için yanmaz, kimse onları beklemez, ama o kadınlar gene de yaşarlar, bütün olayların dışında, kendi varlıklarının birer gölgesi gibidirler. Olup biten her şey, yaşamı tıka-basa yaşıyanlar kadar onları da ilgilendirir. Onların arkalarında ağırlığını duydukları bir şey vardır, kimsenin farkında olmadığı çeşitten bir acı, artık üzerinde bile durulmayan ziyan olmuş bir yaşamın yükü.

Benden şöyle bahsederler:

— Zemin katta oturan ihtiyar bâyan çarşıya çıktı.

Fakat bir gün kapıcı kadın, doğum tarihimi görüverdi. Şaşakaldı:

— Ama siz daha gençsiniz. İnsan inanamaz. Bunlar herhalde ak saçlarınızdan olmalı.

— Pek çok şey yüzünden, Madam. Hem genç de değilim ben. Bazan kendimi bin yaşında sanıyorum.

Bana çekingen ve acılı bir bakışla bakarak gülmeye başladı. Kendimi sanki ona acındırmak istemiştim. Niye acındırayım? Benim yaşantım her zaman şimdiki gibi değildi ki. Hattâ eskiden çok güzel bir yaşantım oldu.

Kocamla ben çok iyi yaşıyorduk, bir çocuğumuz var diye de çok mutluyduk.

Doğrusu ya bu öykünün hiç de üstün bir yanı yok. Bilirsiniz böyle şeyler binlerce insanın başına gelir. Hattâ korkarım, böylesine beylik bir öyküyü yazmak bile istemiyeceksiniz. Ama rica ederim, birazcık sabredin.

Savaş başladı. Bunun da farklı bir yanı yok tabiî. Hepimiz aynı yerlerden geçtik, bunun ne anlam taşıdığını hep biliriz. Ama şu sözcük yetmez mi birçok şeyi anlatmaya: Savaş? Tek bir sözcük, bir anlamı olmıyan bir ses çınlayışı, ama uzaktan ne korkunç şeyleri kapsıyor. Uygun bir sözcük değil, bence çok yumuşak bir sözcük bu, gıcırdayan, çınlayan, can acıtan, barut, pıhtılaşmış kan kokan başka bir sözcük bulunmalıydı, üstelik de gerçeklerin yanında gene de hiç kalırdı o sözcük.

Kocam bu savaşta döğüştü. Silâhını omuzlıyarak değil, bizim ülkemizde savaş böyle yapılmaz. Yakalandı, gizli faaliyetlere katılmak suçuyla ölüme mahkûm edildi. Bense çocuğumla birlikte yalnız kaldım.

Anlamanız gereken iki şey var: savaş sözcüğünün ağırlığı ve uyandırdığı dehşet, hele her türlü insanlığın anlamını yitirdiği bir zamanda. Ölümün yaşayanlarla birlikte aynı masaya oturduğu, bütün bunların karşısında kü-

çük bir çocuğun yakalanmaz bir düşü sıkı sıkı tutmak istercesine avuçları kapalı uyuyuşundaki tatlılık ve sevimlilik.

Örneğin şu anlatacağım sahneyi ayrı bir özenle belirtmeniz gerek: Parkın yollarında güneş var, bir çocuk orada koşuyor, bir lokomotif oluyor, küçük elini piston gibi indirip kaldırarak düdük çalıyor. Bu yolda hava saldırılarına karşı sığınakların kazıldığını, yorgun insanların başları düşük oralarda dolaştığını düşünebilir misiniz? Bir trendir geçen, rayların üstünde kayan, inanılmaz bir serüvendir, dünya ise güzeldir, onu değişik görmek için bir kez gözlerini o yana çevirmek yeter. Ama tahta sopayı başsız bir at yerine koymak çok daha güzeldir. O tahta parçası canlanır birden, çocuk atının üstünde dörtnala giderken kıvırcık saçlı başını sağa sola oynatır durmadan, o yumuşak tabiatlı bir kimse değildir artık, güçlü bir erkektir, bir şövalyedir. Bu at koşturmak sona ermez. Derken o anda camın ardındaki serçe, çocuğun daha çok çok hoşuna gidiverir. At yere yuvarlanır, artık gereksiz, yaşamasız bir nesnedir o. Pencerenin ardında serçenin cıvıltıları gelir. Küçücük burun camda yamyassı olur, şaşakalır: Niye serçe onu beklemedi? Niye kuyruğunu oynatıyor durmadan? Sonra ne söyler serçe henüz konuşmasını bilmeyen çocuğa?

Bir an sonra gözalıcı renkteki balon serçeden daha hoş gelir ona, hiçbir şey havalara, göklere dek yükselen, sonra yere düşüp yanıbaşınızda puf diye sönüveren bir balon kadar güzel değildir.

(Bunlar olurken büyükler savaş, ölüm, ıstırap anlamına gelen birtakım duvar ilânlarının önlerinden geçerler.)

Küçücük tombul parmak bir kitabın yapraklarına konar, basılı yaprakları çevirir, öylesine güzel resimlerden birini seçemez... O bir küçük parmak değil, sanki bacayı temizleyen, durmaksızın yükselen bir insandır... bir iki, bir iki.

— Anne, baca temizleyicisi nerde uyur? Sonra kim söndürür yıldızları? Tabağımdan daha da büyük müdür güneş?

Bütün çocuklar güzeldir ya, uykudayken çok daha güzelleşirler onlar, düşleri bir yorgan gibi çekerler üstlerine, yorgun gözkapakları kapanırken, hafif bir gülümseyiş kalır dudaklarında. Sonra sopadan başsız at, balon, serçe gelirler yatağın yanına, yaşamalarını sürdürürler, bu ânın güzelliği öylesine sınırsızdır.

Niye anlatıyorum bunları uzun uzun size? Çünkü ben, çocuğumun ölmeye gidişini gördüm. Şaşkın, çocukca yürüyordu ölüme, çevresindekilerden ürkmüş, öteki çocuklarla ele-

le, bir alay halinde ölüme doğru yürüyorlardı, hem de hepsi öylesine küçücük, öylesine tatlı, öylesine gücsüz şeylerdi ki!

Küçücük oğlum... Hayır, ağlamıyacağım, korkmayın hiç, sesim titredi azıcık, uzun zamandır ağlayıp sızlamayı bıraktım, bana kalan, yalnız korku ve iğrenme, ama gözyaşı yoktur bunda.

Şunu da dikkatle, önemle ele alıp yazmalısınız. Çıplak ve bakımsız bir yerin görünüşü, bomboş bir yerden uzayıp giden demiryolu, kurumuş çamurlarla örtülü. Bu çamurda küçük çocuk ayakkabılarının kulağa gelen gürültüsü. Limon küfü bir gökyüzü var yalnız, dolaylarda hiçbir şey yok kıpırdayan, titreşen, ne bir yaprak ne bir dal, rüzgâr bile utanıyor, ağaçlar oracıkta kazık kesilmişler, kökleriyle toprağa bağlı olmasalar bu korkunç şeyleri görmemek için kaçacaklar uzağa. Ne varsa görünen korku, ürperti içinde susuyor, soluk almıyor. Yalnız o küçük çocuklar alayı, daha bu yaşta neler, nice korkunç şeyler görmüş olan o küçücük çocuklar. Bağırmadan yürüyorlar, anlamıyorlar çünkü olup biteni, hepsi sıraya girmiş yürüyorlar, okullarından dönер gibi, uslu uslu tutuşmuşlar elele. Muhafızlarının çivili çizmelerinin sesi duyuluyor. Bunu size anlattığım gibi yazıverin, deyin ki: ölüme gidiyordu bu çocuklar.

Onları gördüm, öteki kadınlarla birlikte bizi götürdükleri vagonların parmaklıklı penceresinden, uzun, bitmez tükenmez bir yolculuk sırasında. "Gideceğimiz yer" adı verilen öldürüleceğimiz noktaya giderken. Tüyler ürperten bir yolculuktu, susuzduk, çoğumuz açtı, içimizden birçoğu ölmüştü, ama bizim acımız başkaydı, çocuklarımızı almışlardı elimizden. En kötüsü onların ne olacağını bilmeyişimizdi: ne yapacaklardı onları? Götürecekler miydi uzaklara? Öksüzler yurduna mı kapatacaklardı, yoksa ağır cezalara mı çarptıracaklardı? Zalimce bir şeydi, ama gene de avutan bir şey vardı, dayanmamızı sağlıyordu bu, önemli olan çocuklarımızın ölmeyip yaşıyacağıydı. Bizim için ölmenin ölmemenin artık önemi yoktu.

Sonra bu çocuk alayı yol boyunca ilerledi, sessizcesine bizim katarımıza yaklaştı, orada duraklamıştık, sessizce, uslu uslu yol boyunca ilerliyorlardı, yolun ötesinde evlerin bacalarından dumanların çıktığını görüyorduk.

Parmaklıklı pencerenin önünde birbirimizi eziyorduk, tam o sırada çocukları gördüm, daha beteri kendi çocuğumu gördüm. Yavrum! Bir çığlık attım, sanki beni duymuş gibi geriye döndüğünü gördüm, birden öbür kadınlar beni pencerenin önünden ittiler, onlar da dışarıya bakmak istiyorlardı, zaten hepimiz çıl-

gınlar gibiydik. Vagon döşemeleri üzerine yığılmıştım, kadınlar beni ayaklariyle çiğniyorlardı, ama hiçbir şeyin hiçbir şeyin farkında değildim. Sonradan duydum ki, bizim vagondan öylesine yürek parçalayan bir inilti yükseliyormuş ki, yetkililer yolculuğa hemen devam edilmesini emretmişler. Annelerin çığlıkları bir sel gibiydi, hiçbir şey durduramıyordu onları, ne küfürler, ne tokatlar, ne de pâtlayan silâhlar.

Sonra kadınlar kendilerini avutmaya başladılar yeniden, (hiçbir zaman bitmeyecek bir şey varsa, o da umuttur). Kadınlar o çocuklar bizim çocuklarımız değildi diyorlardı. Onlara göre ben bile yanılmıştım çocuğumu gördüğümü sanmakla, çünkü benim oğlum bu çocuk topluluğunda değilmiş. Böylesine rastlantılar binde bir olur! Bunlar bizim çocuklarımız değildi, çünkü bizim çocuklarımıza daha iyi bakılıyordu, bizimkiler öksüzler yurduna gönderilmişti, hiç değilse canları kurtulacaktı böylece.

Hayır, bizim çocuklarımız değildi onlar, diye söyleniyordu kadınlar durmadan. Bu çocuklar bizimkilere hiç mi hiç benzemiyordu.

Ama ne demekti: hiç benzemiyordu sözü? Onları görünce yüreklerimiz ağzımıza gelmemiş miydi?

Ama ben size anlattığım o gün kendi oğ-

lumu görmüştüm o çocuklar alayında. Pembe yanaklı, yüzü hep gülen, bana yıldızların nerde yattıklarını soran küçük çocuğu. O değilse bile başka biriydi bu çocuk. Ama ölüm hepsi için eşti, alay halinde ölüme giden çocuklar, çoraplarının uçları delik, kirli burunlarını elleriyle silen, ipek gibi saçları serçe yuvasına dönmüş çocuklar. Bu korkunç şeyi anlatabilecek sözcük var mıdır?

Annelerin böyle bir anda duyduklarını tanımlayabilmek mümkün müdür?

En beteri nedir bilir misiniz, bütün bunlardan sonra da yaşayışım, ölmeyişim, kalbim uzun zamandır durmuş olsa bile. Ölüm belki de yüzüme bakmaktan utandı, yaşamaya devam ettim, bütün bu olanlardan sonra da bu dünyada kaldım. Ama küçük oğlum bir daha geri dönmedi.

İşte benim bütün öyküm bu. Kendi öz çocuğumun ölüme doğru gidişini gördüm.

Bir savaşta, acı bir şeydir ama, çocuklar bile dövüşmek zorunda kalırlar diye konuşmuşlardı bir mitingde. Hayır, bu doğru değil, çocuklar dövüşmezler, çocuklar ıstırap çekerler, o kadar. Savaşanlar az sayıda bir topluluktur savaşlarda, ama kurbanlar pek çoktur, ıstırap ise sonsuzdur.

Niye anlatıyorum bunları size? Bu kor-

kunç öyküyü yazmanızı istiyorum da ondan, insanlar okurken varsın içlerini çeksinler, biliyorum bugün çok daha neşeli, aşktan ve güzel şeylerden bahseden öyküleri okumak isterler onlar.

Ama söz konusu yeni bir savaş var şimdi.

İçinde bulunduğum yalnızlık içinde savaş, artık hiçbir şey kıramaz bende, hiçbir şeyi elimden alamaz. Ama kadınlar var aynı oyuncaklarla oynıyan çocuklar var, aynı çocukluk düşlerini getiren rüzgâr bu çocukların da alınlarını okşuyor.

Ben bütün bu kadınlar adına tetikteyim, yazın bunu. Onlar da tetikte olsunlar. Yeni bir savaştan bahsedilirken, silâhlar bilenirken, ben yalnız bir şeyi düşünüyorum: katledilen çocukların çığlıklarını. O kadınlar da bu çığlıkları düşünsünler. Bir parktan geçerken orada oynaşan çocukları göremiyorum, savaştan geriye dönmiyenler gözümün önünde yalnız. Ölüme mahkûm o alaylarla ölüme giderken de güneşin tabaklarından daha büyük olup olmadığını soran çocuklar.

Güclü kişilerin savaştan bahsederken söyledikleri sözleri dikkatle dinliyorum. Ben bin yaşında ve binbir acıyla delik deşik olmuş bir anneyim. Çocuklarımın mezarlarını kimse kimse sayamıyacak, çünkü bütün o ölenler benim

çocuklarımdı. Kimse de tombul elleriyle gelip boynuma sarılan çocukları geriye getiremiyecek.

Savaş mı? Hayır, savaş olmamalı, ölüme doğru yürüyen çocuklar çalıyorlar bu âlarmı: artık hiç savaş yapılmamalı.

Benim adım Marie, benim adım Katia, benim adım Rachel, benim adım Penelope. Binlerce binlerce adım var benim, bütün yeryüzünün ölmez anasıyım ben.

Savaştan bahsediyorlar, ama söylevleri kulağıma girmiyor. Çocukların cıvıltılarını duyuyorum, katledilen çocukların çığlıklarını duyuyorum.

Kollarımı olanca genişliğiyle açıyorum, bakın bana, kollarımı iyice açıyorum bütün bu korkunçlukları durdurmak için.

Onları durduracağım, gerekirse bu ihtiyar ellerimle, bundan böyle bir tek çocuğu bile okşıyamıyacak bu ihtiyar ellerimle, savaş sözü edenlerin gırtlaklarına sarılacağım.

(Çeviren: O. AKBAL)

JAN DRDA

1915 de doğdu. Köy yaşamını anlatan romanlar yazdı: "Avuç İçindeki Küçük Şehir" (1940), Çek'lerin başlıca düzyazı ustalarından biri olarak tanınır. Savaştan sonra yayınladığı küçük öyküleriyle ünü genişledi. "Dilsiz Barikat" (1946) da Prag'ın kurtuluşunu anlattı. Güney Amerika'yı dolaştı, yazdığı kitap "Yakıcı Topraklar" (1955) okurlarca büyük ilgi gördü. Drda, masallar, öyküler, ayrıca oyunlar da yazdı. "Avuç İçindeki Şehir" ve "Dilsiz Barikat" filme de alındı.

ÜSTÜN İLKE

Biçimsiz, taşrada dikilmiş, kötü ütülenmiş elbiseleri, çiçek hastalığından kalma kalın oyuklarla dolu yüzü, ağzına kadar Lâtin klâsikleriyle dolu çantası, kargalarınkine benzeyen sesine aldırmadan okuduğu parçanın etkisiyle kendini kaybedişi, bütün bunlar onu birinci sınıf öğrencilerinin gözünde adamakıllı gülünç bir insan yapıyordu.

Meslek hayatı boyunca, yirmi yıldan çok bir süreden beri bulunduğu bütün liselerde olan şey bu lisede de olmuş, ona aynı adı takmışlardı.

"Üstün İlke", lâtince ve grekçe derslerinde beş on dakika konuştuktan sonra bu ad takılıyordu kendisine, üç gün geçmeden de bu takma ad onun gerçek adını unutturuyordu.

— Üstün ilkesi... hım... ahlâkın üstün ilkesi, sizin uymanız gereken üstün ilke, sevgili öğrenciler, kötü bir davranış yapmanızı, örneğin yanınızdakine bakarak kopye çekmenizi önler.

Böyle diyordu o gün de mor renkteki lâtince defterlerini incelerken. Birkaç günden

beri sınavda konu olarak vermek istediği lâtince temayı seçmek için öylesine yoğun bir çalışmaya girişmişti ki. Birinci sınıf öğrencilerinin yıl sonu çalışmalarını tam başariyle sonuçlandırmak istiyordu. Dünyanın geri kalan bölümünde geçen olaylar ne kadar korkunç olursa olsun, kulağına bile girmiyor, kafasını hiç meşgul etmiyordu. Her zaman mürekkep lekesi bulunan kemikli işaret parmağını havaya kaldırıp modası geçmiş bir büyüklük duygusu içinde ilk cümleyi yazdıracağı sırada sınıfın kapısı sinirli sinirli vuruldu, kapı aralandı, sonra hemen kapandı, okulun müdürü içeri girdi. Tansiyonu yükselmiş bir insan gibi acı içindeydi, boğuluyordu.

Sırtını kapıya dayadı, bir kalp krizi geçirir gibiydi. Birden yorgun bir hareketle çocuklara ayağa kalkmamalarını işaret etti.

Rysanek yanındaki Mucka'ya "Ey Spartalılar, Termopil'den geliyorum" diye fısıldadı, içindeki korkuyu alayla atmak istiyordu. Fakat bembeyaz kesilmiş Moucka bir önseziyle sinir içindeydi, arkadaşının ne dediğini anlamadı. Kalemini bıraktı, kalemin kapağını defterinin yanına koydu. Dolma kalem beyaz kâğıt üzerinden yuvarlandı, defteri ıslak bir kara lekeyle boyadı.

Müdürün sesi, heyecandan kırık dökük çıktı:

— Havelka, Moucka, Rysanek, benimle gelin!

İşaret parmağı havada kalakalan "Üstün İlke" bu acayip duruşla kuvvetle itiraz etti:

— Bay Müdür, lâtince kompozisyona başlamak üzereydik.. üstün ilke adına bu çocukların derste bulunmayışları...

Üç öğrenci huzursuz bir davranışla kalktılar, defterlerini kitaplarını çantalarına yerleştirdiler. Gözleriyle bütün arkadaşlarına sırayla baktılar, sanki başlarına neler geleceğini onlara anlatıyorlardı, yüzme havuzunda dün yaptıkları yersiz tartışmanın anısı herkesin hatırındaydı.

Rysanek, alaylı sözler bulmak ustası, gene de yarım yamalak:

— Kompozisyonu asıyoruz, diye mırıldandı.

Müdür artık sınıfta duramaz olmuştu, dayanamıyordu. Hemencecik koridora çıktı. Ama Üstün İlke en iyi öğrencilerinden üçünün kompozisyonda yazacakları düşüncelerden yoksun kalacağı endişesiyle çocukça bir heyecanla onların ardından koştu.

O sırada birinci sınıf öğrencileri Havelka, Moucka, Rysanek kapıya vardıklarında çoktan alın yazgılarıyla karşı karşıya gelmişlerdi. Camlı kapının aralığından yeşilli grili

deri paltolu üç adamın koridordaki büyük pencerenin önünde durdukları görülüyordu.

Moucka sınıfa doğru döndü, herkesi yalvaran bir bakışla kucakladı, beklenmedik bir anda yakalanmış gibiydi, korkunç bir sorunun yanıtını arıyordu. İncecik ter damlaları alnında birikmişti. En öndeki sırada oturan Frantisek Havelka sırasına kadar koştu açık kalan hokkayı kapattı, kapıyı açmak üzere olan Rysanek'in yanına vardı. Tek bir veda sözü söylemeden, kimseye bakmadan.

Kapı arkalarından kapanınca sınıfta kalmış olan çocuklar kuyruk sokumlarından başlayıp bütün vücutlarına yayılan bir ürperme duydular, çünkü 1942 Haziran'ındaydılar.

Üstün İlke beş dakika geçmeden geri döndü. Bacakları öylesine titriyordu ki, kürsüye zorlukla çıkabildi. Sandalyesine çöktü, kocaman şişkin alnını kemikli parmaklariyle sıktı, değişmiş bir sesle, şikâyetçi bir çocuk sesiyle, yavaşça söylendi:

— Görülmemiş şey, görülmemiş şey!

Sonra kendini toparladı, bir felâket önsezisi içinde, dilsiz kesilmiş çocuklara bakarak, boğuk, kekeliyen bir sesle:

— Siz... sizin arkadaşlarınız tutuklandı... Anlamsız bir yanlışlık... yanlışlık... Çocuklarım...

O akşam saat yedide hoparlörler suikasti

(1) doğru bulduklarını söyliyenlerin kurşuna dizildiklerini söylüyor, adları sıralıyordu. Korkunç kesinlik ortaya çıkıyordu: Frantisek Havelka, Karel Moucka, Vlastimil Rysanek de kurşuna dizilenler arasındaydı.

Sessizce, tek bir sözcük söylemeye halleri olmıyan öğretmenler sabahın saat yedisinde toplantı salonunda bir araya geldiler. Haziran güneşi konferans masasına vuruyordu. Masadaki toz bu canlı güneş altında altın gibi pırıldıyordu.

Bu ışık altında, yıkılmış bitmiş yirmi kişi en korkunç bir gecedeymişcesine titreşiyorlardı, odaya yeni biri daha girdikçe karışıklık artıyordu. 24 Ekim için (2) yurtseverce dörtlükler yazan Çek dili öğretmeni, hırçın Kaltner bir pencereden ötekine gidiyor, iri vücuduyla güneşin önünü kapatıyordu. Birden bir sandalye kaptı, pencereye sırtını verdi, bu uzun gidip gelmeler sırasında kafasında olgunlaşan fikre bir dayanak ararmışcasına sandalyenin arkalığını sıkı sıkı tuttu, birden isterik çığlıklar atmaya başladı:

— Siz istediniz bunu! Âsi rolü oynamak

(1) Bohemya-Moravya Genel Valisi Heydrich öldürülmüştü. Naziler bu suikasttan sonra yüzlerce rehineyi kurşuna dizdiler.

(2) Birinci Çekoslovak Cumhuriyetinin kuruluş bayramı.

ne demek, işte böyle öğrenirsiniz! Hepimizi kurşuna dizecekler Tabor'da olduğu gibi...

Okul müdürü hafifçe içini çekti, kalp kriziyle savaşıyordu, ötekiler susuyorlardı. Sanki ölüm kararı verilmiş gibi soluk bile almıyorlardı. Kurnaz ve dalkavuk tarih öğretmeni söz almak cesaretini gösterdi. Çantasından dörde katlanmış bir kâğıt çıkardı, masaya yaydı, korkunun bile yok edemediği o tatlı konuşmasıyla, şunları söyledi:

— Sevgili meslekdaşlar, sanırım Devlet Bakanı'na, Millî Eğitim Bakanı Bay Moravec'e içten bağlılığımızı yansıtan bir telgraf çekmemiz gerekir... Ben böyle bir bildiriyi hazırladım.

Korkutucu bir sessizlik içinde utanç verici aşağılık sözlerle dolu yirmi satırı okudu. Sonra dolmakaleminin kapağını açtı, kâğıdı kurulun en yaşlı üyesinin önüne itti, nazik bir hareketle imzalaması için kalemi uzattı. Kimbilir kaç yıl önce emekliye ayrılması gereken yetmiş yaşındaki Din dersleri öğretmeni titrek elleriyle kâğıdı aldı, her heceyi belirterek metni yüksek sesle okudu. Bitirince kâğıdı masaya bıraktı.

— Ben yaşlı bir adamım, hayatımın son günlerinde yalan söyliyemem...

Bu belgenin yerine, birinci sınıf öğrencilerinin önünde arkadaşlarının akıl almaz dav-

ranışlarını yerecek bir konuşma yapılması ve bu konuşmanın metninin de sınıf defterine yazılması kararlaştırıldı.

— Ama bu işi kim üzerine alacak!

Çek dili öğretmeniyle Tarih öğretmeni bir ağızdan:

— Elbette ki sınıf öğretmeni, dediler.

Bu ağır görevden yakasını kurtaranlar geniş bir ferahlama soluğu alıyorlardı. "Üstün Ilke" birbirine kenetlenmiş parmaklarını seyrediyordu. Birinci sınıfın öğretmeni kendisiydi.

VII. No. lı kapısının ardında sanki kimse yoktu. Dün kapının aralığından duyulan o arı kovanı uğultusu bugün nereye gitmişti?

Üstün İlke sınıfının kapısını açtı. Ama onu karşılamak için ayağa kalkan çocuklar dünkü çocuklardan öylesine ayrıydılar ki! Yüzlerine bakarak onları güçlükle tanıdı, herbirinin oturduğu yeri ezbere biliyordu, ama bir gecede şimdi yerleri boşalan üç arkadaşları ile birlikte değişmişlerdi.

Kürsüsüne çıktı, bir otomat gibi sandalyeye oturdu. Artık bir sınıf yoktu karşısında. Bir topluluk değildi bu, herkes kendi başınaydı, birbirlerinden ayrılmışlardı, korkularının ya da nefretlerinin kabuğunun içine çekilmişti.

— Sevgili öğrencilerim, diyebildi ancak, ama sözcükler boğazını tıkamıştı. Soluk alamıyordu. Rahatça nefes alabilmek için ayağa

kalktı. Yaşlı bir delikanlıya yakışan buruşuk ceketiyle, dizleri çıkmış kat kat pantalonuyla, sıska ve çirkin haliyle gelip durdu.

— Sevgili öğrencilerim, diye başladı yeniden. Ama gene kekeliyordu, yakalığı onu boğuyordu.

— Öğretmenler kurulu beni görevlendirdi... hım... hım... size dünkü... acılı olayı... acılı... olayı gerçek anlamiyle... üstün ahlâk ilkesi bakımından...

O anda yirmi çocuğun bakışı üzerinde toplandı. Sanki kullanıla kullanıla değerini yitirmiş bu ihtiyar cümle birdenbire yeni, korkunç bir biçim, bir anlam kazanmıştı. Çocuklarla kendi arasında bir düşmanlık gibiydi... Büyük çabayla yeniden soluk aldı. Sonra bir hamlede, boğulmakta olan, bir daha konuşamıyacağını, nasıl olsa boğulup gideceğini bilen bir insanın çabukluğuyla, gözleri öğrencilerinde, bağırarak şunları söyledi:

— Ahlâkın üstün ilkesi bakımından, size ancak şunu söyliyebilirim: bir zalimin ölümü asla cinayet sayılmaz.

Bu tek cümle onu her türlü gerginlikten, şaşkınlıktan kurtarıvermişti. Kafasında bir aydınlık oldu, sonsuz bir açıklık, ayrıntılara kadar giren bir kesinlikle üç yıldan beri öğretmenliklerini yaptığı öğrencilerini seyrediyordu: iyi çocuklar, sessiz ve dürüstler, onların yanın-

da gürültücüler, tembeller, kalın kafalılar, derslerde kuvvetli olanlar, çalışkanlar, beceriksizler. Rysanek'i ihbar eden de belki içlerindeydi, ufacık bir haksızlık, bir yanlış anlama ya da gizli bir kin yepyeni ve çok korkunç sonuçlara yol açabilirdi. Ama içlerinde yalan söyliyebilecek bir tek çocuk var mıydı? Dünden beri içinde sakladığı, onu boğan sözü bu çocukların karşısında söylemek için müthiş bir susuzluk duyuyordu. Nerdeyse onu, her şeyi göze alarak bu sabah öğretmenlerin toplantısında söyliyecekti. Ağır, adamakıllı sâkin, açık bir sesle:

— Ben de... ben de Heydrich'e yapılan suikasti doğru buluyorum, dedi.

Her şeyi söylediğini hissediyordu. Kürsüsüne döndü, oturdu, sınıf defterini yazmaya başladı. Kalemi sayfaya henüz değmişti ki alışık olduğu bir ses odada çınladı. Üstün İlke bakışlarını sınıfına doğru çevirdi. Yirmi öğrenci gözleri pırıltılar içinde, başlar dimdik ayakta esas duruştaydılar.

(Çeviren: O. AKBAL)

LUDVIG ASKENAZY

1921 de doğdu. Ortadoğu, Polonya ve Almanya'ya yaptığı gezileri anlatan yazılar yazdı, sonra öykülerini toplayan kitaplarını yayınladı: "Yüz Alev" (1952), "Yüksek Politika" (1953). Bunlarda çocuk psikolojisinin derinliğine indi. "Çalınmış Ay" (1956), "Erik Tadını Ararken" (1959) adlı kitaplariyle ustaca anlatışı ve düş zenginliğiyle dikkati çekti. "Mayıs Yıldızları" (1955) nda Sovyet ordusunda çarpışan Çek ve Slovak gönüllülerinin yaşantısını anlattı. Öykülerinde insanoğluna karşı sevgi ve güven havası duyulur.

MART

Bir gün baharın geldiğini anlayıverdik.

Meydandaki ağaçlar henüz çıplaktı, ama dallarda gözle zor görülür küçük bir sis titreşiyor, yakında gelecek yeşilliğin haberini veriyordu. O gün rüzgâr sıcak ve nemliydi, serçeler ortaya çıkmışlardı, kedimiz Jarmila'yı kapkara bir erkek kediyle dalga geçerken yakalamıştık.

Biz de Bieger parkına gitmeyi düşündük, belki bir sincap görürdük orada. Yanımıza iki ceviz aldık. Sincaba rastlamazsak kendimiz yerdik.

Gezdik, dolaştık, güneşin üstünden, su birikintilerinin üstünden atlaya atlaya... Mart ayında bir pazar günüydü.

Birden park yolunda bir kadın çıktı karşımıza. Önüsıra bir çocuk arabasını itiyordu. Boynunda sarı bir fular, sırtında kış günlerinde giyilen bir kürk vardı. Arada bir çocuğun, kendi çocuğunun üstüne eğilip bakıyordu. İkisinin birbirlerine anlatacak pek çok şeyi vardı herhalde...

Karşı karşıya geldiğimizde başını kaldır-

dı, o zaman birbirimizi tanıdık. Evet, eski ahbaplardık biz! Ama yıllar geçmişti görüşmeyeli. Bir zaman ötesinden bakınca, bir şeylerin yansıdığı, titrediği, sonra yitip gittiği görülür bir kuyunun içinde.

— Günaydın, dedim, güneşi aramaya mı çıktın Eliska?

— Evet, dedi. Güneşi aramaya... Yakında oturuyoruz, Rimska sokağında.

Arabada küçücük bir kız çocuğu vardı, pespembe, çok şeker.

— Ne âlemlerdesin Eliska?

— Hiç, dedi. Evlendim. Ya sen, bakıyorum koca bir delikanlı oğlun var.

— Demek hep o, hep o sarı fuları taşıyorsun hâlâ?

— Bu başka fular, dedi, o zamandan beri öyle çok fular eskidi ki!..

Uzunca bir süre sustuk.

O anda bir sincap bir ağacın dalında beliriverdi. Oracıkta arka ayakları üstünde duruyor, hiçbir şeye şaşmıyordu.

Oğlum: "Çabuk baba," dedi. "Nerde cevizler?"

Ama sincap kaçıp gitti, cevizleri arayıp bulamadan.

İnsanlara alışmamış daha.

Eliska da gitmeye davrandı:

— İyi, dedi iç çekerek, ben de gideyim,

geç kalmıyayım... Daha yemek hazırlıyacağım, öğleden sonra da sinemaya gideceğiz.

— Bir dakika Eliska. Niye acele ediyorsun bu kadar? Irmağın sularını seyrettiğimiz o günü hatırlıyor musun? Kıyıda büyük büyük ağaçlar vardı, burdakiler gibi hepsi yapraksızdı.

Eliska çok şaşırmıştı:

— Ağaç mı?.. Ne ağacı?

Bir an önce kaçıp gitmesi gerekiyordu, başka türlü çıkamıyacaktı işin içinden. Bir daha Tanrı bilir ne zaman karşılaşırız.

Oracıkta oğlumla birlikte kalakaldık.

Oğlum:

— İşte sen böylesin, dedi, gördün mü?.. Konuştun, konuştun, bu arada da sincap kaçtı gitti... Hem kim bu bayan?

— Benim ilk sevgilimdi, dedim.

İlk sevgilinin ne demek olduğunu, niye bunu açıklamak istemediğimi sordu sonra da...

(Çeviren: O. AKBAL)

GÜZ

O sabah erkenden tramvaya binip şehirde dolaşmayı kararlaştırmıştık. Tramvayla Lihoc'a, terminusa kadar gidip geri dönecektik.

Güneşsiz, tatsız, sıkıntılı bir gündü. Prag, ağaçlardan düşmüş kuru kırmızı yapraklarla doluydu.

Tramvay bomboştu. Yalnız biletçi kadın vardı. Bir sonraki duraktan bir delikanlıyla genç bir kız bindi, ikisinde de geceyi uykusuz geçirmiş bir hal vardı.

Karşıda bir köşeye oturdular, delikanlı kızın elini tuttu.

Bu genç kız birdenbire ağlamaya başladı, eliyle gözlerini kapattı. Cılız omuzları büzüldü, küçük ağzı hafif hafif titriyordu.

Zorlukla farkedilir bir dudak büzülüşü. Genç kız çocuklar gibi iç çekiyordu.

Ateşli bir sarılışla delikanlının parmaklarını sıkıyordu.

Genç adam neşeyle:

— İki yıl çabuk geçer, dedi. Maruna, nedir ki iki yıl!

Kız:

— Evet, dedi, çabuk geçer!

Gözlerini görmüyorduk ki, ne renk olduğunu bilelim, onları bir kez bile açmadı! Herhalde kapkaraydı gözleri.

Genç adam kravatını düzeltirken; kararlı bir sesle:

— Bir gün daha! dedi.

Kız bir şey demedi, mutsuz bir tavırla hafifçe gülümsedi.

Sonra tramvay değiştirdik. Gözlerimizle ayrılan tramvayı bir anlığına izledik. Biri sarışın, öteki esmer iki başı gördük camdan.

Esniyen biletçi kadını da gördük... Herhalde gece servisini bitirmek üzereydi.

Oğlum birdenbire:

— Baba, dedi, bugün içimde bir üzüntü var... Herhalde güzün gelişinden.

Sonra bana sordu:

— İnsanlar büyüyünce niye birbirlerinin elini tutarlar?

(Çeviren: O. AKBAL)

ARNOST LUSTIG

1926 da doğdu. Genç kuşağın en güclü temsilcilerindendir. "Umut Gecesi" (1958) adlı öyküler kitabıyla tanındı. Bu öykülerde Nazi'lerin sürgüne gönderdiği insanların durumları, her gün ölümle karşı karşıya yaşayışları ele alınmıştı. "Gecenin Elmasları" (1959) adlı kitabı da deyiş ve konu bakımından ilk yapıtına benzer. Son kitabı "Yitik Kardeşler Sokağında" ise bugünün yaşantısı ve insanlarını anlattı.

STEPAN İLE ANNA

Oracığa rahatçana uzanmıştı.

İncelediği kalas, ceviz ağacındandı. Üzerine karantina sözcüğünü kazımışlardı. Duvar tuğlalarının burda da dışardaki gibi kırmızı olmasına şaştı. Taş zemindeki daracık bir kerevetin üzerine yatmıştı. Loşlukta, mumların solgun ışıkları altında uzanıp yatan kadınların yuvarlak biçimlerini görüyordu. Uzun dakikalar süresince öylece kaldı, bilinçsiz bir ateşle yanarak, kışkırtıcı bir muhayyilenin oyunlarına kendini kaptırarak.

Sonra uyuyakaldı. Birdenbire umutsuzca, sertçe uyanıverdi, sabahın yakın olduğunu sanmıştı, sonra gene gözlerini kapadı, istediği tek bir şey vardı, karanlığın tatlılığını elinden geldiğince uzun süre çıkarmak.

Sabah erkenden uzandı. Şaşkın şaşkın nerde olduğunu düşündü. Yanında torbaların, açık renk bir örtünün üzerinde bir genç kız uyuyordu; öte yanda uykusunda yorgunluktan inleyen bir ihtiyar vardı.

Artık gözlerini yarı aralık tutabilirdi. Genç kızı olduğu gibi görüyordu. Karla kaplı bir

dağın beyaz doruğuna benziyordu. İpek gibi alnını, nerdeyse şeffaf derisini, dağınık saçlarını, sarışın ensesini görüyordu, durmaksızın bu hayalin gözünün önüne gelişindeki şiddet onu korkutuyordu.

Kızın uyanmasını bekliyordu.

Sonbahardaki ağaç yaprakları gibi, altın renginde saçları vardı, yarı aralık dudakları soluktu. Güneşin ilk ışıkları ile gecenin sessizliği onun içindeydi.

Genç kız biraz ürkek, kalkıp oturdu.

Uzun parmaklariyle yüzünü örttü.

Erkek:

— Günaydın, dedi genç kıza.

— Günaydın.

— Burada olduğum için bana sakın kızmayın, dedi, dün gece hiçbir yer görülmüyordu.

Genç kız yeni gelene baktı:

— Bana göre hava hoş, dedi.

— Hemen kalkacak mısınız?

— Evet.

— Uzun zamandan beri mi buradasınız?

— Bir hafta oldu, dedi.

Sonra ekledi:

— Siz geldiğinizde ben uyuyordum.

— Geceydi, dedi.

— Gece gelen konvoylar var.

Erkek:

— Birbirimizi daha tanımıyoruz bile, dedi.

Kız gülümsedi, dudaklarında sitem ve kırgınlık vardı.

Erkek:

— Benim adım Stepan, dedi.

— Benimki de Anna.

Sonra tekrarladı:

— Anna.

İlgili memur tahta merdivenin tepesinde göründü.

— Bir mahpus, dedi kız. Yıldızı var.

Tavan arasını bir sessizlik kapladı.

— Ne istiyor?

— Bir ad listesi okuyacak, dedi kız.

— Belki bizim adlarımızı, dedi adam.

İlgili memur yanlarında durdu. Kocaman para demetleri gibi kâğıtlar vardı elinde. Sonra Eskiler Kurulu tarafından seçilen ve Kommandantur tarafından onaylanan listede okuyacağı adların bundan sonra ghetto da yaşıyacaklarını bildirdi.

— Ya ötekiler?

— Başka yere gidecekler, dedi kız.

— Nereye?

— Bilinmez ki, dedi kız. Belki Doğu'ya.

Yanlarındaki ihtiyar ayağa kalkmıştı. İyi duymak için kulaklığını kulağına yaklaştırmıştı.

— Benim adım Adam, dedi. Bağırdı: Adam.

Stepan, Anna'ya:

— Sizin adınızı daha okumadılar mı? diye sordu.

— Hayır, dedi kız.

İhtiyar tok bir sesle:

— Benim adım Adam, diyordu.

Derken Stepan'ın adı okundu.

Kız:

— Sizsiniz değil mi? dedi.

— Sizin adınızı da okurlar belki.

Memur, Anna'nın adını okumadı.

Kız:

— Mutlu sayın kendinizi, dedi.

Stepan susuyordu. Birden ürkmüştü, birdenbire bu sonsuz ayrılığın ağırlığını duymuştu.

Memur adlarını okuduklarının on dakika içinde aşağıdaki avluya inmelerini bildirdi.

— Bir kişi ne eksik ne fazla olsun! diye sertçe tamamladı.

Bir türlü kalkamıyordu yerinden, sonunda mecburdu kalkmaya, bunu biliyordu. Anna'nın elini avuçlarının içine aldı.

Kız:

— Arasıra beni görmeye gelin, dedi.

— Geleceğim.

— O kadar az zaman oldu ki tanışalı.

— Elbette geleceğim, diye tekrarladı. Ben de burada yalnızım. Dost olabiliriz.

— Bizi burada bırakırlarsa...

— Niye olmasın?

— Birtakım söylentiler var da...

— Ne gibi söylentiler?

Kız:

— Bizi daha uzaklara gönderecekleri söyleniyor. Sekiz gün içinde belki.

Torbaları kaldırması için kıza yardım etti.

Kız:

— Şansınız varmış, dedi.

Erkek ona baktı. Diyecek söz bulamıyordu.

İçinin derinliklerinde bir akım yükseliyor, Anna'nın elini tutan parmaklarında titreşimler yapıyordu.

Kız yavaşçacık:

— Belki burada bir süre kalırım, dedi.

Erkek:

— Kalacaksınız burada, diye bağırdı. Sonra ekledi:

— Muhakkak kalacaksınız.

Kız:

— Artık gitmeniz gerek, dedi.

Kıza baktı, o acıyı, sevgiye benziyen o akımı yeniden duydu içinde. Bir yanıt bulamadı, sözler boğuldu ağzında. Ayağa kalktı. Anna'nın eli avucunda kaydı, içinde bir şeyler

durdu, kalbi sıkışıyordu, gözleri üzerinde dayanılmaz bir ağırlık vardı, Anna'dan onu uzaklaştıran her adımda bunu duyuyordu.

İhtiyar adam, hâlâ:

— Adam! diye söylenmekteydi.

Sonra Stepan "L" caddesinde bir sağa bir sola yalpa vurarak koştu, bütün bunlar onun çevresinde örümcek ağı gibi ilmiklerini örüyordu, örümcek ağları içinde kabarıyor, onu ileriye itiyordu, bu rüzgâr onu yeniden karantina tavanarasına götürüyordu, her şey Adam adının yankısı gibi kaynaşıyordu içinde. Kendisine ayrılan yatağa torbasını bıraktı.

Sonra koşarak geri döndü, ne kendisinin önemi vardı, ne de eşyalarının.

İçeri daldı. Kız kurşun rengi örtünün üstünde minicikti.

— Stepan, dedi kız.

Sonra:

— Sizsiniz. Demek geri geldiniz?

Gözlerini yere indirdi:

— Pek ummuyordum, dedi.

— Anna'cığım.

Sert nefes alışlarıyla herkesin rahatını kaçıran ihtiyarı inceledi. Sonra Anna'nın yanına, örtünün üstüne oturdu. Daha önce söylediği sözden başka bir şey gelmiyordu aklına.

— Anna, diye tekrarladı.

Omuzlarını tuttu.

Kızın yanına oturdu yavaşça, ihtiyar adam cam bakışlariyle onları görmüyordu bile.

Birden Stepan'ın bakışı ihtiyara değdi.

Anna:

— Ne var? dedi.

— Hiç, dedi.

Anna'nın korkusunu hissetti. Genç kız biraz daha yaklaşarak ona iyice sokuldu.

Kız, ihtiyarın bakışını gördükçe korkusu daha artıyordu. Ne çok şey vardı bu bakışta: yırtıcı ve yalvaran bir utanmazlık, açık bir haset.

İhtiyar, boğuk bir sesle:

— Benim adım Adam, dedi.

Eliyle kulağını tutuyordu, adının anılmadığı konuşmaları kaçırmamak istiyordu.

— Dışarı çıkalım, dedi Stepan.

— Evet, dedi kız iç çekerek. Sonra ekledi: Ya ilgili memur geliverirse?

— Nasıl olur o?

Kız bakışını yere indirdi:

— Çıkalım, dedi.

İhtiyar adamın kapkara gözbebeklerine bakmaya cesareti kalmamıştı. Ayağa kalktı. Mavi kumaştan sıcacık bir mantosu vardı.

Stepan onu seyrediyordu, üzerine her giydiği, hattâ bu manto bile saf ve berraktı.

Stepan'ın ayağı ihtiyarın örtüsüne takıldı, ona döndü:

— Anna'nın eşyalarına gözkulak olun, dedi.

Anna bu sözcüklerle ihtiyarın dalmış olduğu âlemden geri geldiğini o zaman farketti. Kapkara gözleri daha büyük, daha yumuşak bir ifade kazandı.

— Benim adım Adam, dedi. Evet, gidin çocuklarım.

Anna bir kez daha ihtiyarın gözlerine bakamadı.

İhtiyar:

— Ağabeyiniz mi? diye sordu.

Stepan ile Anna birbirlerine baktılar. Stepan içine dolan bu akımı yeniden farketti.

Anna'nın yerine:

— Evet, dedi.

Dışarı çıktılar, gördükleri şeylerin hiçbiri bir gölge düşürmüyordu dünyalarına.

Stepan parmaklarının ucuyla dokunduğu Anna'ya içindeki o akımı nakletmek, güneşi, umudu, gün ışığındaki gülleri ve aydınlığı ona vermek istiyordu.

— Kız ve erkek kardeş! dedi, sonra:

— Daha da fazlası!

Şehrin öteki ucundaki tepede, Eskiler Kurulu'nun büyük binası yükseliyordu:

— Orada bir amcam olsaydı, dedi Anna.

— Amcanız gitti mi? diye sordu Stepan.

Anna yüzünü ona çevirdi, yanına iyice yaklaştı, parmağiyle alnına dokunarak:

— Ne aptalsınız! dedi. Var olmıyan birini düşünüyorum ben.

— Yalnız mısınız?

— Tek başımayım, dedi.

— Karnınız aç mı?

— Ne gelir elinizden?

— Nerde oturduğumu biliyor musunuz?

— Hayır, dedi kız.

— Burada, dedi, bir dakika bekleyin beni.

Koşarak merdivenleri indi, valizinden bir çörek çıkardı. İkiye böldü, seyreden arkadaşlara bir parçacık ayırdı:

— Açlığa karşı, dedi.

— Mersi.

Hep gülmeye başladılar.

Kız:

— Biz gideceğiz, dedi.

— Oraya mı?

— Evet.

— Evet, diye onayladı.

Sonra:

— Yarın listede adınız olacak, dedi tavanarasına varınca.

Kız:

— Ummuyorum, dedi.

— Başka şeyler var.

— Ne gibi?

— Başka şeyler, diye tekrarladı.

İkisi de aynı anda durakladılar.

Erkek yakından gözlerinin içine baktı. Koluyla Anna'nın omuzlarını sardı, o kadar zayıf ve tatlıydı ki, orada sanki kızı korumak için bulunuyormuş gibiydi, içinde o kadar güçle yaşayan o canlı şey, dalgalar halinde boğazına kadar yükseliyor, daha da öteye gidiyordu, onu büyük gölgelerden kurtaran Anna'nın görünüşü bir özgürlük duygusu veriyordu. Hepsini tek bir sözcükte topladı bunların:

— Anna!

— Stepan!

Dudak dudağa geldiler. İkisinin de bu ilk öpüşmeleriydi.

Kız uzun bir sessizlikten sonra:

— Hiçbir zaman bugünkü gibi olmadım, dedi.

Erkek o kokulu temiz dalgaların çevresini aldığını duydu, Anna'nın dudaklarını öpüyor, gözleri yaşlarla dolu bir daha, ölünceye kadar hep bu dakikayı yaşamak, sürdürmek istiyordu.

Demir parmaklığa geldiler, orada tahtadan sarı kapı ghetto ile Kommandantur'ü birbirinden ayırıyordu.

Soğuktan ürperiyorlardı. Onları koruyan o zırh parçalanıyordu.

— O kadar geç değil daha, dedi Anna.

— Anna!

Kız:

— Nereye gitmeli? diye sordu.

Tekrarladı:

— Anna!

Kız:

— Gitmeli, dedi, ama orada durdu, kıpırdamadan.

Kaçınılmaz ayrılık saatini duyuyordu, görünmeyen incecik bir bıçak acı, şefkat, korku, insan bakışının giremediği derinliklerde ne varsa taşıyan o görünmez akımı ikiye ayırıyor gibiydi.

"Blok Q 710" un etrafından geçtiler sessizce. Dıştan gelen bir şeylerin içindeki bir şeyleri kırdığını seziyordu, ama Anna ile birlikte yürümekten, sıcaklığını duymaktan memnundu. Başlarına geleceklerin korkusu boğazını düğümlüyor, devce bir kıskaç göğsünü ve gözlerini sıkıyor, sıkıyordu.

— Anna! dedi.

— Evet, diye yanıtladı onu.

Sonra bir süre sustuktan sonra:

— İstersen Stepan, bu gece gel benim yanıma, dedi.

Alçak sesle:

— Evet, dedi.

— Yakında gideceğiz burdan, hissediyorum bunu.

Gene:

— Geleceğim, dedi.

— Gideceğimizi hissediyorum, dedi tekrar.

Ekledi:

— Çok korkuyorum. Şimdi ise daha beter.

— Hiç merak etme: Muhakkak geleceğim.

Ceketini çıkarıp Anna'nın omuzlarına koydu.

Kız ceketi ona uzattı.

Sonra erkeğin hiç ummadığı bir anda hızla, koşa koşa gitti. Onun kollarından yırtılıncasına ayrılmıştı. Erkeğe bunları söylediğine pişmandı. Ghetto'nun yasalarını Stepan'dan bir hafta önce öğrenmişti.

Kızın ayak seslerini duydu erkek yalnız.

Düşüncelerinde o ânın en küçük ayrıntıları vardı, karanlıklar ve hayal parçacıkları birbirine karışarak bir mozaik haline geliyordu, o akım vardı, aralık dudaklar vardı, Anna'nın gözyaşları vardı.

Sonra arkadaşları sustular, uyudular.

Uyuyamıyacağını biliyordu. Gecenin en küçük zaman parçalarını hesaplıyordu, o çe-

kilmez sessizliğin kendisini de içine alacağını hissedince, yatağından çıktı.

Yatakhanenin ortasındaki çuval ve ayakkabıların üstünden sıçradı, kapının önünde durdu. Tokmağı aradı. Aynı anda kalbinin bronz bir çan gibi vurduğunu duydu. Tokmağı yakaladı, ihtiyatla, ama kuvvetle çevirdi.

Bir deniz boşluğa doluverdi.

Yatakhane dışardan kilitlenmişti.

O acımasız yumruğu yemişti. Ayakları altında toprak açılmıştı. Gözyaşlarını yuttu, koca bir boşluk görüyordu şimdi, bu boşlukta küçücük bir yüz, alnın şeffaf derisi, o ürkek gözler, badem acılığındaki o ağızın verdiği yaşama duygusu vardı.

Yatağına gitti hafif adımlarla, sonra yeniden kapıya döndü. Sağır edici bir sessizlikle dolu bu beyaz dörtgen, Anna'ya onu bağlayan dostluğu sessizce gerisin geriye çeviriyordu, hem bu dünyanın üstüne çıkarıyor, hem de bu dünyanın tam göbeğine düşürüyordu onu.

Kapının tokmağını sarstı.

Birileri:

— Kesin sesi! diye bağırdı.

Bir şey daha oldu. Buradan bakınca orayı görebileceğini anladı, gecenin ipekli saçakları bunu mümkün kılıyordu, bu kapı koskoca bir pencereydi artık.

Sonra yerine dönüp yattı. Gözleri kurşun rengi tavana dikiliydi, orada belirsiz çizgilerle, ama ayrıntıları öylesine açık olarak -gözleri ve dudaklariyle- Anna'nın hayali çiziliydi. Saçları gölgeler gibi düşüyordu, beyaz kapının ardından Anna'nın sesi çınlıyordu. Gözleri alev alevdi. Ama bu ateşi kesik kesik duyuyordu, hayalleri kopuyordu arada, her sözcüğü binlerce kez tekrarlıyor, hepsi tek bir sözcük, tek bir şessizlik halini alıyordu. Ateşli hayallerinde hep onu görüyordu, kolunu omuzuna atıyor, onu bir yere götürüyordu, tatlılık, iyilik, şefkat dolu dalgalar onları çevreliyor, yükseliyor ikisinin de içine doluyordu.

Sabah koşa koşa şehri aştı.

Gittiğinde tavanarası boşalmıştı.

Doğuya giden konvoy geceleyin yola çıkmıştı.

(Çeviren: O. AKBAL)

JOSEF NESVADBA

Josef Nesvadba hem yazar, hem de psikiyatrdır. Hikâyeleri birçok Çek ve Amerikan bilimsel konulu filmleri esinlemiştir. Kendisi bir psikiyatr olarak Pregue ve Los Angeles'de çalışmaktadır. Demek ki, iki dünya arasında iki meslekte çalışıyor, bu da az şey değil. Viyana'da "roman ve çağı" adı altında geçenlerde yer alan bir tartışmada, Nesvadba, ince alayla söze girerek, romanın hayal ile bilgi arasında yeni bir ilişki kurması gerektiğini, macerası ve toplumda olan bağları içinde modern bilimsel araştırma tipini daha yakından ele alması ve çağdaş araştırıcının araştırıcılığını yapması gerektiğini ileri sürmüştür.

DOKTOR DONG'UN BULUŞU

"Hayfong birasından tadın hele," dedi Tran birayı boşaltarak; kendisi bardağının dibindeki birayla yetindi.

— Daha yakınlarda birayı yapan Çekler di. Buraya uğrayan bütün Japon gemileri yıllık bira ihtiyaçlarını ikmal ederler burada.

Bira ılıktı, pirinç kokuyordu. Konumu unutmuş değildim...

— Bakın, ama işbirliğimiz sadece bira imalâtı konusunda değil. Sizinle bazı filmlerde ve Halong koyundaki antrasit işletmesinde de işbirliği yaptık; ayakkabı fabrikaları, hastaneler, daha neler neler kurduk sizin için...

Prag'dan ayrılmadan önce bana sayılan bütün noktaları bir bir tekrarlıyordum. Tran bir yudum aldı; zorla içtiği belliydi. Şaşılacak bir şey yoktu bunda, bu bira hoşuna gitmiyordu.

— Yardımınızdan hoşnuduz. Ama kardeşler arasında pek tabiî bir şey bu. Hattâ bir bakıma bir zorunluluk sayılır. Bizce kimse başka türlü davranamazdı.

— Olabilir. Ancak, bizim neslimizde Prag'-

ın Hanoi'den yardıma ihtiyacı olabileceğini düşünemiyorum.

— Henüz değil, elbette. Hangi şartlar altında çalıştığımızı kendiniz de gördünüz. Doktor Dong'un revirini düşünün bir, doğru dürüst bir sterilizatörü bile yok. Anestezi filân ne gezer. Öyle yerler var ki, savaş sırasındaki aynı şartlar devam etmekte. Umarım bunlardan söz edersiniz vatanınıza döndüğünüzde. Yardımınız henüz gerekli bizim için. Hattâ, herhangi başka bir devletten bile çok...

Bu taktiği seçmiş olduğuma pişmandım; ne istatistikten haberim vardı, ne kesin siyasî direktiflerden; üstün gelmem güç olacaktı.

— Biz de büyük bir devlet değiliz ne de olsa! Millî gelirimizin toplamı, Çinlileri ve Korelileri de hesaba katarsak, herbirinize yılda ancak bir tabak pirinç düşecek kadar, üstelik beri yanda sosyalizmin bir işe yaramadığını, hayat seviyelerini kıstığını, komşu ülkede daha iyi bir hayat sürüldüğünü söyliyeceklerdir...

— O halde önce kapitalistlere yetişecek, sonra mı yardımda bulunacaksınız? Kapitalistlerle sizler arasındaki ayrılık nerde kalıyor bu durumda? Her şeyden önce iktisadımızın birliğini gerçekleştirmemiz gerek, ancak o zaman rahatlıkla kapitalistlere yetişebiliriz.

Tran'ın gözleri heyecandan pırıl pırıldı;

onun için bu konunun pek önemli olduğu belliydi, ama benim "geri itici" problemlerimi çözmeğe yaramıyordu... Yine de tartışmaya devam etmeğe çalıştım, bir sigara yaktım; aslında sigara içtiğim yoktu. Tran'ın birden şaşırdığını farkettim, bunu başka bir Avrupa sapıklığı diye görüyordu herhalde.

— Ama bu hiç de kolay olmıyacak, vatandaşlarımı ikna etmek için ne yapmam gerektiğini düşünüyorum. Öyle geliyor ki bana, bazı Çin eyaletlerinde saban bile yok. Bizim traktörlerimizle daha ne kadar beklememiz gerekecek?

— Bu sizin işiniz, dedi. Devrime yardım etmek sizin işiniz.

Sözüme artık devam edebileceğimi sanıyordum... Yandaki masada oturan Polonyalı, Fransızca biliyormuş gibi dikkatle dinliyordu sözlerimizi. İçki veren kız peykede servis yapmayı bırakmıştı. Tran ile başbaşa görüşmek için güzel bir manzara değildi tabiî...

— Aynı fikirde değilim. Sovyetler Birliği'nin yardımıyla bile olsa, aradan daha birçok nesil geçmeden uygun bir hayat seviyesine erişemeyiz. Sosyalist ülkeler içinde zengin uluslar olduğu gibi, yoksulları da var, katlanmaktan başka çare yok, her türlü aceleci davranış başkaldırma doğurabilir, ya da sahte bir yardım olur. Dünyanın en iyi niyetleriyle de ya-

pılmış olsa, bu yardım bir işe yaramaz... Tıpkı profesörün ihtisası gibi. Raporunuz gözlerimi açtı. Profesörün, bu metodu kötü niyetle mi ileri sürdüğünü sanıyorsunuz? Değil. Çabuk bir yardım istiyordunuz, sivrisineğin D.D.T. ile yok edilmesi için; bize başvurdunuz, biz de, uygun gördüğümüz şeyi teklif ettik. Hal çaremiz işe yaramadıysa, bu yüzden herhangi bir "Prag metoduna" çatmak, sonradan da her şeyin değerini düşürecek olan bir adlandırma uydurmak gerekmez. Bu, şuna benzer. "Prag-lı metoda" göre hazırlandığı için bu birada iş yok demeğe, oysa aslında biranın iyi olmamasına sebep soğutmamış olmanızdır. Bizi açıktan açığa kötü niyetlilikle suçlamakta hakkınız yok; bu ortak amacımızı bozabilir, yeni düşmanlıklar doğurabilir, bu düşmanlıklar da bizim gerçek rakiplerimize olan düşmanlığı aşar...

Yüksek sesle konuşmağa başlamıştım, her zamanki gibi de, benim için en gerekli olan bir zamanda kelime arıyordum. Ellerim titriyordu, gözlerim orada burada dolaşıyordu, salonda, kendini onaylayıcı bir hava arıyan hatibe benziyordum. Ama servis yapan kız, kaşlarını çatmıştı, Polonyalılar da hiçbir şey anlamıyorlar gibiydi. Fesat komitesi üyeleri kapıda durmuş, müşterileri içeri sokmuyordu, bunun bir kavgayla sonuçlanmasından korkuyor-

du. Derken Tran'a gülümsedim, armağanlarını aldım ve ona teşekkür ettim, gülümsememi eksik etmiyordum. Salonda konuşmalar yeniden başladı. Giriş yerindeki peykede kuyruk oldu. İdeolojik bir çatışmadan müşterileri geciktirdiğim için özür dilemem gerekti...

— Beni inandıramadınız, dedi Tran otomobilin içinde, daha bir durulmuştu. Bu raporu yayınlayıp yayınlamamak üstünde aramızda uzun uzun tartıştık, ama başka çare olmadığı sonucuna vardık. Kardeşlerimize saygıdan ya da kibarlıktan dolayı bilimsel gerçeği bozamazdık. İkimiz de natüralistiz, ancak deneyle doğrulanabilecek kuramları kabul ediyoruz. Profesörünüzün kuramları doğrulanamadı; bu yüzden geçerli sayılmaz.

— Fikrinize tamamiyle katılıyorum. Ben kendim de aynı ilkeyi benimsemişimdir. Doğal bilimler sayesinde, eninde sonunda tam bir anlayışa varabileceğimiz bir çeşit esperanto dilini meydana getiriyor. Niye gürültü koparılsın? Profesör elinden geleni yaptı.

— Problemlerimiz üstünde ciddî olarak düşünmüş olsaydı, hayat şartlarımızı incelemiş olsaydı, daha yerinde bir metod ileri sürebilirdi. Ancak, öğütlerini Hindistan'da, Cava ve Kahire'de yaymak istedi. Küçük bir devletiz diyorsunuz. Madem ki öyle, gerçek müttefiklerinize yardıma çalışın...

Enstitünün işinin bir bahane olduğunun, tartışmamızın çok daha temel şeyleri ortaya koyduğunun farkına varmağa başlıyordum. Ne diye bu ülkeye gitmem gerekmişti benim? Bu gibi tartışmalar için siyasî bakımdan eğitilmiş değildim. Kimbilir ne kadar saçma sözler söylüyordum.

— Bu şekilde fikir yürüterek, bizde, pekâlâ "ilkin kendimize yardım edelim" denebilir. Ne de olsa kaygılarımızdan bıktık artık, sadece salgın hastalıklar biliminden değil. Ama biz, görevimiz nerde olduğunu biliyoruz...

— Bütün bunlar lâf. Bütün zenginler gibi...

Tran düşünmeden kaçırmıştı bu sözleri ağzından, onuru kırıldığı görülüyordu. Bu zenginlik meselesinden kurtulamıyordu bir türlü.

— Demek raporunuzu dergide yayınlıyacak ve bir tartışma açacaksınız?

Tran, evet, dedi.

Kongre tartışmalarının raporu beş dilde yayınlanacaktı. Bir skandal doğuracaktı... Tartışmadan vazgeçtim. Enstitüde hepimiz çoktandır böyle bir şeyin yer alacağını, birinin çıkıp profesörün maskesini düşüreceğini bekliyorduk, profesör geçmiş ünü ile şatafatlı cümlelerle yaşıyordu. Ama benim maskemi düşürecek oydu. O ne yapar yapar bir kurtuluş yolu bulurdu. Ben güme gidecektim, buysa şey-

leri hiçbir şekilde düzene koyamazdı, ne Enstitüde, ne Vietnam'da, ne de bizim ihtisasımızda...

Otomobil durdu.

— Bu akşam bir gösterimiz var, dedi Tran, şarkılar söylenecek, folklor dansları yapılacak.

— Geldik mi?

— Kaspar yoldaşa...

Benim o kadınla birlikte oturacağımı sanmışlardı, çünkü onunla bir gece geçirmiştim...

— Mersi. Otele döneceğim, kendimi iyi duymuyorum. Akşamı kendi başıma geçirmek istiyorum...

Bana kitap ve ilâç vermek istedi. İklim değişikliğine iyi dayandığımı söylüyordu. Geri çevirdim tekliflerini. Yalnız başıma kalmaktan başka şey istemiyordum.

Odama kapandım, sessizliğe kavuştum. İlk gün bayağı korktuğum bu odaya alışmağa başlamıştım. Benim geçici vatanımdı, kendimi anahtarla içine kilitliyebileceğim tek yerdi. Yatağa uzandım. Yalnızlığımdan faydalanmak istiyordum. Şimdiye kadar devamlı bir telâş içinde yaşamıştım. Sonunda yalnızdım işte, her zaman olduğum gibi özgür. Tran'ın raporunu unutmağa çalışıyordum, belki bir çözüm çaresi gelirdi aklıma. Şimdi gidip bir banyo alacak, aşağı inip gazete okuyacak, tâ sö-

mürgecilik sırasındaki gibi hazırladıkları kahveden içecektim. Size sıcak su ile öğütülmüş kahve getiriyorlar, siz dilediğiniz kadar koyuyorsunuz. Radyoyu açtım; 1928 modeliydi, kulaklarımızın alışık olmadığı memleket havaları çalıyordu sadece. Vinh'de kaldığım gün bir yana, Pekin'e indiğimizden beri başka bir şey duymamıştım: Vinh'de Taylandlı yurduna kavuşanların bir düğünü vardı, genç evliler Bangkok'dan transistörlü bir radyo getirmişlerdi, törenin ortasında Elvis Presley dinliyorlardı, buysa komşularınca hiç beğenilmiyordu...

Otelin salonu hınca hınçtı. Masalar kongrecilerin işgaline uğramıştı, ama bütün dünyadaki demokratik cumhuriyetlerden gelme basketçiler de vardı. Gözüme Mongollar çarpmıştı özellikle, bir köşede eski barın bulunduğu yerde toplanmışlar, kartpostallara bakıyorlardı: boyları iki metreye yakındı, oysa ben Mongolları hep kısa boylu sanırdım. Bir tek yer vardı boş, merdivende nerdeyse düşmesine sebep olduğum şu Amerikalı kız. Bana başıyla selâm verdi ve yazmasına devam etti. Yakından. Şeremetievde karşılaştığım vatandaşına daha az benziyordu. Ondan daha yaşlıydı, daha kuvvetliydi, daha bir hasta görünüşü vardı.

— Hangi ülkedensiniz? diye sordu bana. Fransızca olarak, ama şivesi çok bozuktu.

Söyledim. Başını salladı.

— Burada epey var sizinkilerden. Yani otelde demek istiyorum. Ama ben Birleşik Amerika vatandaşı olan tek kişiyim.

Nedenini sormamı istiyordu herhalde, ama ben oralı değildim. Birçok kişi vardı tanıdığım, işin sonu hep kötü bitiyordu. Kahvenin hazırlanışına bakıyordum.

— Şu köşede oturan bir prenses, dedi, bu arada bir yandan küçük bir deftere bir şey karaladı. Laoslu annesi Phouma ile birlikte oturuyor. Paris'e dönüyorlar. Yeni başkentleri pek hoşuna gitmiyor herhalde. Bir çeşit büyük bir köy, insan yıkanacak bir yer bile bulamaz. Yine de bu şehir bütün dünya başkanlarının zihnini kurcalayıp duruyor.

O sıralarda, nitekim Laos'da çarpışmalar yeniden başlamıştı.

Souvana Phouma'nın kızı güzeldi; bana güldü ve bacak bacak üstüne attı. Blucin giymişti, "blucinli prenses", nerdeyse popüler bir müzik parçası adı.

— Fransızlar Laoslu tarafsızlara iyi davranıyorlar, prensin, hattâ eski lejyon askerlerinin üniformasını giyen bir muhafız alayı var...

Sabık sömürgeciler demek ki iyi gelişmişlerdi, ancak Birleşik Amerika tarafından yeni bir baskı sonucu yüz seksen derece bir dö-

nüşte bulunmazlarsa... Soru sormaktan çekiniyordum.

— Herhangi bir sonuca varmağa kalkmayın, dedi düşüncelerimi okuyormuş gibi. Güneydoğu Asya'yı birkaç hafta içinde anlıyamazsınız.

Yeniden sustu. Kahve damla damla süzülüyordu fincana.

— Burada yaşıyalı bir yıl kadar oluyor, şimdiye dek Avrupalılarla konuşmağı tercih ettim. Böyle daha iyi oluyor, nerde olduğumu biliyorum. Burada basılmış belgeleri tercüme ediyorum (kitabını gösterdi bana, Fransızca bir eserdi). Adım Madame Blum. Bütün ailem savaş sırasında bir toplama kampında yokoldu. Bu yüzden elimden geldiği kadar bu kamplara karşı çıkmağa çalışıyorum... Vietnam'da sürüyle var. Okuyun bakın!

Elyazısı eserini önüme koydu, az kalsın fincanımı devirecekti. Güney Vietnam kamplarındaki işkenceleri anlatıyordu bir bir.

— Görülmemiş usullere başvuruyorlar. "Dakota ile Yolculuk", "Denizaltıyla Yolculuk", "Şileple Yolculuk" gibi, bunların anlamı kolların koparılması, vücudu sabunlu suyla şişirme, buz kompreslerine batırmadır. Ayrıca elektrik de kullanılmaktadır, elektroşok, veya faradizasyon gibi. xx. yüzyılın cellâtları böyle dil kullanıyorlar. Biliyor musunuz, uygar çağı-

mızda işkence, Engizisyon devrinden daha yaygın bir durumda. Afrika'yı, Cezayir'i, Güney Amerika'yı düşünün! Kanıt olmayınca, işkence silâh yerine geçiyor. Güney Vietnam'daysa kanıt ne gezer. Orada Dien-Bien-Phu'yu canlandıracaklar, kurbanlar bizden, Carolina'dan gelecek.

Düşüncelerim doktor Marek'in hastalarına dönmüştü. Tran'ın benimle olan tartışmasında niçin bu denli tutkulu davranmış olduğunu anladım. Bu kampların birinde ailesinin bulunması pek muhtemeldi: Quang Nam, Thu Duc, Hoi An, Tam Ky, Bien Hoa, Chi Hoa, Con Dau, Phu Loi, daha bir sürü...

— Müthiş, dedim sonunda. Bu "müthiş" kelimesi Fransızcada da, İngilizcedeki anlamı taşır.

Madam Blum bana bilgi vermek zorunda duyuyordu kendini, birinci kere olmak üzere gözlüklerini düzelterek baktı bana.

— Ne var ki, boşuna. Yenemezler. Bütün köyleri dikenli tellerle çevirdikleri, ve partizanlardan ayrı koymak istedikleri Malezya'da da başaramadılar. Buradaysa binlerce köyü nezaretleri altında tutmaları gerek... "Ulus su, orduysa bu sudaki bir balık gibi", diye yazmış Mao. Suyu bir ağ içinde tutamazsınız, ağ ne denli sık dokunmuş olursa olsun...

Çalışmasına devam etti. Rahat, çalışkan bir kadındı bu. "Rahat Amerikalı tipi"...

— Ama burada henüz Greene'den çeviri yapmadılar. "Rahat Amerikalıyı" ancak Rusçada bulabilirsiniz...

Oysa düşündüğümü yüksek sesle söylememiştim bu denli.

— Çok daha ciddî kaygıları olsa gerek. Emrinizde araba varsa, yarın Greene'in, kitabında anlattığı barı görmeğe gidebilirsiniz. Kimsecikler yok, içkinizi de birlikte alıp götürmeniz gerekir...

Teşekkür ettim. Gerçekten sempatik bir kadındı, ama tanıdığım kimselere birini daha eklemek istemiyordum. Kahvemi bitirdim ve ayrıldık. Merdivenin altında Arnavut bir basketçi, Çinli bir salgın hastalıklar bilginine oyun gösterisinde bulunuyordu. Öteye geçmek için epey güçlük çektim.

(Çeviren: Ender GÜROL)

IVAN VYSKOCIL

Çağdaş Çekoslovak edebiyatçılarının ortaklaşa benimsedikleri amaçlardan biri de gerçeği, gerçekleri yansıtmak. Bu amaca ulaşmak için seçilen yol genellikle yergici ve eleştirici ince bir alayla desteklenen dolaylı bir anlatım.

Çok tutulan bir oyun ve hikâye yazarı olan Ivan Vyskocil (doğ. 1929) 'in "Belediye Başkanı Klohen'le Mevcut Olmıyan Kuyuların Öyküsü" adlı eseri bu eğilimi iyi yansıtan örneklerden biridir.

BELEDİYE BAŞKANI KLOHEN

Önemli bir kişi olmayı kim istemez?

Klohen de önemli bir kişi olmaya can atıyordu. Bucağının belediye başkanı olmayı aklına koydu.

Belediye başkanı olmak öyle yabana atılır şeylerden değildi elbet.

Ama durup dururken de insan belediye başkanı olamazdı ya! Bir şeyler yapmak gerekirdi.

Minnet duygusu uyandırmak gibi.

Ama nasıl?

Bir karşılık beklemeden yardım edilecek yeter sayıda insanı nasıl bulmalı? Fazla masrafa girmeden nasıl başarmalı bu işi?

Klohen çok, çok düşündü bu konuyu, günler, günler boyunca. Derin derin düşündü, derinliği 3 metre, uzunluğu ve genişliği 2 x 3 m. olan bir kuyu kazdı sonunda.

İlk gece on yedi yurttaş düştü çukura. Tek başına kurtulamıyacak, yardımına koşulması gereken on yedi yurttaş.

Bunları hemen çıkarmaya kalkışmadı Klohen:

a) Kendilerine geleçek vakit bulsunlar diye;

b) Güçsüzlüklerini anlasınlar diye;

c) Karşılık beklemeden onlara yapacağı yardımın önemini anlasınlar ve bu iyiliği unutmasınlar diye.

Ama çukura düşenleri uzun süre de bağırtmaya gelmezdi hani. Çığlıklar daha başka yurttaşların da oraya düşmesini önliyebilirdi.

Ne var ki, imdat seslerini tesadüfen duyanlar da bu sesleri bir daha duymamak için hemen oracıktan uzaklaşıveriyordu. Öyle ya, bir mutsuzun çığlıklarını dinleyen de mutsuzluğa sürüklenebilir. Hem yardım isteyenin kim olduğunu, neden yardım istediğini nasıl bilebiliriz? Onun için bilge olan kaçar ve burnunu sokmaz böyle bir işe.

Belediye uzun uzun kuyu sorununu inceledi. Gizli bir oturumda, şehirde ancak Belediyenin izniyle kazılmış kuyular bulunabileceğine karar verildi. Madem ki Klohen'e kuyu kazması için izin verilmemişti, o halde bu türlü bir kuyu bulunamazdı şehirde, şu halde kuyu muyu yoktu.

Belediye meclisinin müzakereleri üç yıl sürdü. Üç yılda 16.943 yurttaş kuyuya düştü. Klohen bunların hepsine de hiçbir karşılık beklemeden yardım elini uzattı.

Bu böyle devam etti: günlerden bir gün

Belediye Başkanı sokağa çıkarak kuyuya düşüp de kafasını kırıncaya kadar. Olacak iş değildi Belediye Başkanının mevcut olmıyan bir kuyuya düşmesi, olacak iş değildi kuyu bulunmadığı yolunda karar vermiş olan Belediye'nin otoritesine meydan okuması.

İşte ben, Klohen, böyle Belediye Başkanı oldum.

Ve ilk söylevimde, Belediye'nin kuyu bulunmadığı yolundaki kararını tamamen benimsediğimi belirttim.

(Çeviren: Berke VARDAR)

SLOVAK HİKÂYELERİ

PETER KARVAS

1920 de doğdu. 1945 de ilk yazılarını yayınlamaya başladı. Tiyatro alanında adını duyurdu. "Yaşama Dönüş" (1948), "113 Numaralı Hasta" (1956), "Diplomatlar" (1958), "Gece Ayini" (1959). Gece Ayini'nde 1944 deki Slovak ayaklanması anlatılır, Karvas'ın en önemli eserlerinden biri sayılır. Pek çok güldürü de yazdı: "Beş P'ler Grubu", "Sokağımızın İnsanları", "Coşkunluk Dolu Bir Kalb". Karvas, romancı ve öykücü olarak da geniş ün kazanmıştır. "Bu Kuşak", "Bir Kuşak Saldırıda" 1952) de Slovakya'nın köy hayatı anlatılır. Başlıca öykü kitapları da şunlardır: "Sizinle ve Size Karşı" (1950), "Şeytan Uyumuyor" (1954), "Şeytanın Çarığı" (1957).

İŞE YARAMAZ KÜÇÜK BİR OĞLAN KARDEŞ

Motor takmış zürafaya benzeyen kendi eliyle yaptığı vinçle gemiye bir üçlü motor, bir yarış arabası, bir kauçuk denizci bindirdi, demir aldı, Bratislava'dan ayrılıp Çin'e doğru yola çıktı, sonra divanla kitaplığın arasında durup doğruldu, mutfağa koştu, annesine sordu:

— Küçük kızkardeş geldi mi anne?

— Daha gelmedi, dedi annesi yıldönümü pastasını hazırlarken.

Yıldönümü diyorum ya, bu pastayı biz her hafta yerdik, niye her hafta bu pastayı yerdik bilmem, ama anne yılda bir mutfağa girerdi. Bu yıl da anne bu pastayı fırına koydu, geçen yıl tencereyle bir yemek pişirmişti, iki yıl önce de kızartma. Savaştan sonraki ilk yıllarda omlet pişirir, ama beceremezdi, "ben mutfağın tutsağı oldum" derken ne demek ister anlıyamıyorum bir türlü. Geçen yıl Carlton'a gitmeyi düşündüm, iki yıl önce Devin'e, omletler sırasında da askerlik görevimi yapıyorum, ama o gün evdeydim.

— Ne zaman gelecek peki? diye sordu.

Annesi işleriyle meşgul, mutfağın tutsağı haliyle:

— Sekiz güne kadar, dedi.

Bu yanıt yetmezdi ona. Öteki odaya bir baktı. Bilinmez ki! Çevresine baktı.

— Daha gelmedi mi?

Ona kitabımın üstünden şaşkın şaşkın bakarak, sanki bir konuğu bekliyormuşuz gibi:

— Kim gelecekti? dedim.

— Küçük kızkardeş, küçük kızkardeş! dedi. Daha gelmedi mi?

Başımı sallıyarak:

— Hayır, dedim. Önümüzdeki hafta gelecek.

Bu bilgileri nerden çıkardığımızı bir türlü anlıyamıyordu. Önemsemez bir sesle:

— Hem küçük bir kızkardeş gelmiyecek ki, küçük bir oğlan kardeş gelecek.

Koşup annesine şikâyete gitti.

— Seni gidi fitneci, diye bağırdım arkasından.

Annesi ona nazikçe:

— Bırak babanı canım, dedi. Bunu ben daha iyi bilirim. Bırakalım onu, keyfimiz nasıl isterse öyle düşünelim. Hiç merak etme, küçük bir kızkardeşin olacak!

Odama döndüğünde dudaklarında alaycı

bir gülümseyiş vardı, masalları yutmıyacağını bana hissettirmek istiyordu.

Bu arada vapur Singapur'u geçmiş, divanın daracık boğazından Çin kıyılarına doğru yollanıyordu. Bu kez de bir limanda, Şanghay'de demirledi, vinç gürültüyle indi, boşaltma başladı. Ama birden oyunu bıraktı, başını kaldırdı, yan odaya seslendi:

— Hey, küçük kızkardeş! Biraz çabuk olsana!

Dört gün sonra bir sabah klinikten dönmüştüm, o da okuldan yeni gelmişti.

Beni görür görmez kuşkuyla:

— Artık geldi, değil mi? dedi.

— Hayır, ama herhalde bugün gelir.

Sıçradı.

— Annem nerde?

— Kliniğe götürdüm. İyi değildi, anlıyorsun ya. Çok hastaydı.

— Bugün de tam ona ihtiyacım vardı, diye söylendi.

Birlikte bekledik. Odanın içinde bir aşağı bir yukarı yürüyorduk, koridorda çarpışıyor, tırnaklarımızı kemiriyorduk, benimkiler daha uzun olduğundan benim işim daha çoktu. Yarım saatte bir kliniğe telefon ediyorduk.

— Bütün babalar sizin gibi olsaydı, şimdiye dek tımarhanelik olmuştum, dedi hemşire telefonun öbür ucundan...

Ne demek istediğini anlıyamıyordum. Ama bu sözden sonra artık her kırk dakikada bir telefon etmeye başladım.

Bu arada bizim küçük jinekolojiyi ve aile hukukunu ilgilendiren sorular sorup durmaktaydı. Hattâ oğlanlar, küçük kızkardeşinin canını sıkarlarsa onu korumak için bir tüfek ve bir kılıç almamı istedi. Küçük kızkardeşlerin de sirklere alınıp alınmadığını sordu. Çiğnemesini yasak ettiğimiz cheving-gum'unu onunla bölüşmesi gerekeceğini de sezinliyordu. İş oldukça kötü sonuçlara doğru gidiyordu.

Kendine güven vermek istercesine:

— Ama sözlerimi dinlemesi gerekir, dedi.

İçimden iki milyona kadar saydım, sonra telefon ettim. Sonra "İlkbahar Ürünlerini Bir An Önce Toplamak Gerek" adlı bir makale okudum, yeniden telefona sarıldım. Daha sonra ünlü bir eleştirmecimizin imzasını taşıyan bir yazı okudum, ama artık elim kolum tutmaz hale gelmiştim.

Yeniden telefon ettiğimde çok iyi tanıdığım bir ses, hemşirenin sesi yanında duyuldu:

— Rica ederim. Artık bizi rahat bırak. Bu klinik yalnız senin için mi çalışıyor? Çocuğa yemeğini yedirdin mi?

Sesimi alçaltarak:

— Hayır, dedim.

Ses gene:

— Çağır gelsin, benimle konuşsun, dedi. Hem gidin sinemaya, anladın mı, bir toplantın yok mu, doldurulacak bir soru cetveli falan...

Küçük, ahizeye:

— Allo, diye seslendi. Kızkardeş geldi mi?

Heyecan içindeydi o da.

Sonra kâh babasına, kâh beşiğe bakarak dinledi. "Benim sözüme uymalı," diye kesip attı sonunda. Daha sonra hiçbir şey söylemedi, ahizeyi yerine astı. Mutfağa gitti, bardağına süt doldurdu, bir dilim ekmek kesti, reçel sürdü, oturup yedi.

Gün uzadıkça uzuyordu, bir ayın bütün soru cetvellerini doldurabilirdim. Radyoyu açtım. Endüstrileşme üzerine bir konuşma vardı. "Kulturny Zivot"un son sayısının sayfalarını çevirdim. Edebiyatımız eleştiriliyordu. Böylesine ikinci derecede sorunlarla değerli bir zaman nasıl öldürülür anlamam.

Küçük, bana süt ve bir de çörek getirdi.

Güvenli bir sesle:

— Sinirlenme hiç, dedi. Kızkardeş daha anamın karnında, ama yakında çıkacak. Biraz kuvvet kazanırsın.

Artık hemşire kusuruma bakmaz, diyordum. Öğleyin arıyayım dedim. On bir buçuktu. Yan odada bizim küçük tren oldu, uçak oldu, garaj oldu. Hırıldandı, homurdandı, patır kütür sesler çıkardı. Arada bir şöyle bağırıyordu:

— İngiliz anahtarını uzat... Kompresyona bir bakacağım. Sana İngiliz anahtarı dedim evlât, öbür anahtarları ne yapayım? Haydi şu vidayı sıkıştır bakalım. Şimdi kır kirişi... Kompresyonu deniyeceğim.

Kapının ağzında göründü. Bir şeyler gelmişti aklına, hem de can sıkıcı şeyler.

— Ne dersin acaba, Dusan, kızkardeşimle evlenir mi? dedi.

— Bilmem, yanıtlaması zor. Belli olmaz ki...

— Ne yapmalı onunla evlenmesi için?

— Pek çok şey. Örneğin, bakalım evlenme isteğini belirtti mi kıza?

Ama kafasında apayrı bir fikir vardı. Telefondan ayırmıyordu gözlerini.

Zemini yoklamak ister gibi:

— Bir daha arasak mı? dedi.

— Aramak, aramak, dedim. Ne sanıyorsun, klinik bize mi çalışıyor yalnız. Durmadan hemşireyi meşgul mü edeceğiz?

Bana acıyla, dediklerimi de doğru bularak bakıyordu.

— Ama ille de istiyorsan, dedim.

Ahizeye atıldım.

Hemşire sitemli sitemli:

— Ah, gene mi siz? dedi.

— Nasılsınız? İyi misiniz?

Özür dilemek niyetiyle telefon ettiğimi unutmuştum. Başımın içi boşalmıştı sanki. Niye telefon ettiğimi bir türlü hatırlayamıyordum.

Küçük bana acıyarak bakıyordu.

— Sana bizim şiirimizi okuyayım, dedi.

Bu sözle bana "kendine gel" demek istiyordu.

Öğleden sonra bütün terbiyeli davranışları bir yana bırakıp özür dilemek istedim.

Hemşirenin sesini duyar duymaz:

— Durun, sizden hiçbir şey öğrenmek istemiyorum, yemin ederim, sizi rahatsız ettiğim için özür dilerim, bir daha yapmıyacağım, bir daha olmıyacak, siz beni ararsınız olmaz mı?..

— Bir saniye, dedi, doktoru veriyorum.

Doktor hemen bağırdı, korkmak için bana vakit bırakmadan.

— Merhaba, dedi, bir oğlun oldu, duydun mu beni?

Telefonu yerine astığımda oğlum, karanlık ve dikkatli bakışlarını bana çevirdi, yavaşçacık sordu:

— Küçük kızkardeşim gelmiş mi?

— Gelmiş küçük kızkardeş, dedim. Gelmiş. Yok, oğlan kardeş gelmiş...

Başını salladı:

— Oğlan mı geldi? Yani...

Yüzünde korkunç bir buruşma oldu.

— Öyleyse...

— Küçük bir oğlan kardeş, dedim. Üç kilo yetmiş beş gram ağırlığında.

Gene de kendini yenik saymıyordu:

— Annem bana demişti ki... annem senden daha iyi bilir. Bu küçük bir Myra'dır, Bulgaristan'dakiler gibi "y" ile yazılan...

— Küçük bir Martin, dedim.

Tecrübeyle biliyorum ki, hemencecik kliniğe koşup gitmek doğru olmaz, hemşireleri büsbütün kızdırırım. Kendimi toplamam gerek.

Biraz sonra mutfağa girdi, dikkafalılıkla:

— Öyleyse ne yapacağız şimdi? Bu oğlanı da sevmem gerek, değil mi?

— Elbette, dedim.

Durum oldukça ciddiydi. Ne diyecekti Dusan'a? Bakalım küçük Martin onun sözlerini dinleyecek miydi? Nasıl olmuş ta böyle bir sonuca varılmıştı? Uzun zaman karşı koydu, ama sonunda teslim oldu çaresiz.

— Yapacak bir şey yok, dedi.

Telefonun yanına oturdu, rehberi tersin-

den açtı, aile dostlarımızın numaraları orada kayıtlıydı. İlk numaraları çevirdi, karşısına çıkanla konuştu:

— Küçük bir oğlan kardeşim oldu. Adı Martin, üç kilo yetmiş beş gram ağırlığında.

Dudaklarında gülümsemeyle kendisine verilen yanıtı dinledi:

— Teşekkür ederim size, dedi, tebriklerinizi aileme iletirim.

Ağabey rolünü oynamaya başlamıştı.

Beşinci kez telefon ediyordu ki karşısındaki şöyle yanıt verdi:

— İyi, peki ne olacak?

— Allo? Janko amca değil misiniz? dedi şaşırarak.

— Hayır. 4 No. lı hukuk bürosu. Telefonda kim konuşuyor?

Bir kez daha adını, soyadını, kim olduğunu söyledi, haberi tekrarladı.

— İyi güzel, diye yanıtladılar deminki gibi. Ne yapalım peki?

Sonunda ahizeyi yerine koydu.

— Hiç değilse tebrik edebilirlerdi, demekle yetindi.

Haberi bütün amcalara, teyzelere, gaz işletmesine, sonra "Champignoniste" gazetesine varıncaya kadar bildirdi. Sonra dolabının alt çekmecesini ağzına kadar oyuncaklarla dol-

durdu, küçük oğlan kardeş eve gelince bütün oyuncakları elinin altında bulsun.

Sekiz gün sonra küçük oğlan kardeş eve gelmişti. Bu, şaşırtıcı bir düş kırıklığı yarattı. Klinik ona hiçbir işe yaramıyan küçük bir oğlan kardeş yollamıştı. Ne sokağa götürebilirdi onu, ne de futbol seyrettirebilirdi, yapı atölyesi, öylesine mükemmel şantiye ve zürafa biçimli vinç bile ancak üç yıl sonra onun için bir anlam taşıyabilirdi. Bu olağanüstü bir durumdu.

Ağabeyin endişesi büyüktü:

— Ne yapacağım ben şimdi? diyordu. Ne yapacağım ben?

Fakat birkaç gün sonra onu beşiğin yanında otururken yakaladık. Küçük oğlanı büyük bir şefkatle, aynı zamanda entomolojist'lere yakışır bir ilgiyle seyrederken gördük, büyükler gibi saçmasapan sesler çıkararak bebekle konuşuyordu:

— Küçücüğüm, küçücüğüm. Şeker şey, şeker şey! Birazcık gülümse... Sırılsıklam yavrucuk.

Bir hafta sonra iki kuşak arasında bağ kurulmuştu.

— Kokarca gibi bağırıyor. Tuna gibi sırılsıklam her zaman.

Evde konuklar varken, salona giriyor, burun deliklerini tiksintiyle gererek:

— Anneciğim, çidip yumurcağının üstünü başını değiştirir misin? diyordu.

Bilmem nerden buluyordu bu sözcükleri.

Bir hafta geçmeden küçük kardeşine "Genç otomobilci"deki araba kullanma kurallarını öğretmeye başladı. Chmelov'dan kötü peri Carabosse'un masalını okudu, sonra 'da Puşkin'in kırmızı balıkla balıkçı plâğını çaldı. Ama küçük kardeşin en çok hoşuna giden, günde altı saat çekiştirerek eğlendiği plastik önlüğüydü. Ağabeyse bundan bir tad almıyordu.

Küçük kardeşi için bir günce tutmaya başladı. Küçük delikanlıya karşı duyduğu sevgi onu iyiden iyiye sarmıştı: bugün ilk sözcüğünü söyledi. "c-g" dedi. Daha sonra şöyle yazıyordu: Karnı üstüne doğru döndü, ama tek başına, ona yardım ettim, ama birazcık. (Nerdeyse iki parçaya bölecekmiş, evin içinde güzel bir fırtına koptu bu yüzden). Pediyatri broşürleri karıştırıldı, tıp otoritelerine telefon edildi. Bir gün de defterine şunu yazdı: Bugün beni tanıdı, eve geldiğimde öylesine *mutli* idi ki.

Ona on kez "Martin öylesine mutlu idi ki" diye yazdırdım.

Güncesine not tutmaktan vazgeçti. Fazla

tehlikeli bir işti bu. O zamandan beri kardeşinin gelişmesine ait inanılır haber kaynağı da kalmadı.

Gene de bazı belirtiler vardı, fakat küçük oğlanın zekâsını, fizik bünyesini ilgilendiren hareketler, perdeleri yırtmak için uğraşmaları, telefonun kordonunu kopartmak istemesi, adını hayırseverlikle anmak istemediğim bir yazarın radyo oyunlarının onda yarattığı sinirli kahkahalar, bütün gerçeği yansıtan şu sözler-

— Gene zırlamaya başladı.

Anne hiç tınmadı bile. Ona göre bizim evde hiçbir çocuk zırlamaz.

— Bak senin oğlun gene zırlamaya başladı, diyorum.

— Duyuyorum. Fügnerova'ya göre günde en az iki saat bağırması gerekirmiş. Ciğerler için, ses telleri için fevkalâde bir şey.

— Yalnız Zary'ye göre de benim en azından günde dört saat çalışmam gerek.

Zary, benim çalıştığım yayınevinin müdürüdür.

— Madem ki öyle, git işi hallet.

— Ben mi?

Gittim de sahiden. Gerçek bu, ağabeye görevini hatırlattım.

— Rica ederim, gene bağırırsa bir şeyler yap, dedim.

Ağabey beni iyice anladı. Çarpay tablo-

su önünde o da kardeşini taklit ediyor, traktörü yatağın içinde yürütüyor, onu beşiğiyle odanın içinde ordan oraya çekiyor, lâmbaları ve vazoları deviriyor. Dusan'ın birkaç arkadaşının yardımiyle şarkılar söylüyorlar. Tam sırası geldi mi küçük oğlan başlıyor camları titretircesine bağırmaya.

— Ağlıyor, diyorum yalnız.

Annesi:

— Duyuyorum, diyor. Karnı acıkmıştır. Fügnerova'ya göre yarım saat olmuştur acıkalı.

Ağabey bağırıp çağırmalara karşı tam bir savaşa girişti. İyice inceledi onu, deneyler yapıp sonuçlar aldı, on gün sonra bana gelip müjdeledi:

— Buldum çaresini! Öyle memnun ki...

Beni küçük yatağın yanına götürdü.

— Gene zırlamaya başlıyacak, dedi, çorba gibi ıslanmış.

Az sonra küçük bebek bir "hi" sesi çıkardı.

Aynı anda ağabeyi de başladı bağırmaya, "hi".

Küçük kardeş durdu, ağabeyine ciddî ciddî baktı, şaşkınlık ve öfkeyle, olup bitenleri anlamıyordu çünkü, sonra kendini toparladı, gene başladı, "hi"...

Ağabey hemen karşıladı: "Hi".

Yeniden sustu küçük kardeş. Merakla ağabeyini inceledi. Bu dünyada o sesi kendisinden başkalarının da çıkardığını anlamıştı.

"Hi" dedi yeniden.

Ağabey gene "hi" diye tekrarladı. Bebek tereddüt etti, şaşırdı ve sesini kesti.

Salonda oturuyoruz, karım Fügnerova'nın kitabını okuyor, ben kendi işimle uğraşıyorum, yandaki odada oğullarımız sırayla bağrışıp duruyorlar.

Böylece yeni doğan bebeğin zırıldamasını önlemenin çaresi bulundu.

Fügnerova ile Zary memnun olabilirler artık.

(Çeviren: O. AKBAL)

LADISLAV MNACKO

1919 da doğdu. Çek asıllı olduğu halde Slovakya'da yaşamış ve Slovakça yazmıştır. Asıl işi gazeteciliktir. Çin'e yaptığı bir geziden sonra yayınladığı "Whampooa'ya Kadar Yol Upuzun Gider" adlı röportajıyla tanındı. Birçok tiyatro oyunu yazdı. İlk romanı "Ölümün Adı Engelsche" (1959) büyük başarı kazandı. Son yapıtları olan "Tozlu Yollar" ve "Röportajlar" Çekoslovak hayatının çeşitli yönlerini işlemiştir. İsrail-Arap savaşında İsraili haklı görerek hükûmetinin politikasını yerdi, Novotny rejimi aleyhinde şiddetle ayaklandı. Gidip İsrail'e yerleşti. Novotny rejiminin devrilmesinde hizmetl geçen yazarlardandır. Bir süre İsrail'de yaşadı, sonra memleketine döndü.

CUMARTESİ AKŞAMI

Sizi atölyeye girdiğinizde gördüm, konuklar ilk bakışta tanınır, kapıdan geçer geçmez, çünkü bizim atölyeye gelen çok olur, bizler de alıştık buna iyice. Bir Bakan ya da yüksek bir memur bekleniyorsa, önceden biliriz, işi daha gösterişli yaparız, haber bütün atölyeyi dolaşır, her şeye itina gösterilir, işçiler işlerinin üstüne eğilirler, her şey tıkır tıkır işler. Gelen bir Bakansa, yanında genellikle müdür vardır, atölye şefi onları atölyenin girişinde bekler, bir makineden ötekine götürür, Bakan durup bir şeyler söyler, o anda makineler durur, hepimiz oraya koşarız, çevresinde toplanırız, gülümseriz, o da gülümser, müdür içimizden birkaçını Bakana tanıtır, Bakan ciddî bir şeyler söyler, bir şaka yapar, sonra devam eder, başka bir atölyeye gider, bütün atölyelere değil, çünkü hepsi her zaman düzenli değildir.

Yabancıları bize getirirler, bu çok eğlenceli bir şeydir, yabancılar sizinle tartışamazlar, tercüman bir şeyler açıklar, başlarını sallarlar, genellikle gösterdikleri ilgi içtenlikten uzaktır, ilgileniyorlarmış gibi yaparlar. Böyle

bir ziyaretten sonra yarım gün için iş kaynar gider, zaman takılmalarla, şakalarla geçer, bir kez şöyle demiştim kendi kendime: bir bilseler kendileri için neler söylediğimizi!

İşte bizim atölyede böyle geçer ziyaretler! Çok önemli bayların yanında tam kadrosuyla fabrika yöneticileri bulunur. Siz içeri girdiğiniz de hemen gazeteci olduğunuzu anladım, çünkü gazetecilerin yanına fabrikanın işçilere ödül dağıtma memurunu katarlar, sanki gazeteciler başka şeylerle ilgilenmezlermiş gibi, bizim yaptıklarımızdan çoğunlukla hiçbir şey anlamazlar, bütün yüzde hesaplarını yazdıkları o not defterleriyle ne de gülünçtürler, ilgili memur bile içinden çıkamaz sorularının. Sorular hep aynıdır, ne zamandan beri fabrikada çalışıyorsunuz, daha önce nerdeydiniz, fabrikaya ilk girdiğimde uzun örgülü saçlarım olduğunu duymakla çok memnun kalırlar, bir ay sonra onları nasıl kestirdiğimi, bunu benim anlatmama bile gerek yoktur, başkaları benim yerime hemen söyleyiverirler. Benim için ne kadar gülünç, acıklı, yalan yanlış makaleler yazdılar bir bilseniz! Yoksul bir ailenin içinde çetin ve acılı bir çocukluk geçirdiğimi, geçmişle bütün bağlarımı kopardığımı, ancak bu fabrikanın bana daha iyi bir gelecek sağladığını gazetelerde okumak pek hoş bir şey değil benim için. Bilmem hangi salak anlat-

mış bir öksüz olduğumu, sokakta bulunup büyütüldüğümü? Anlamıyorum bütün bunlarla nereye varmak istiyorlar?

Sizin gazeteci olduğunuzu hemen anladım, çünkü işçiler arası yarışmalarla ilgili memur yanınızdaydı, sizi benim yanıma getireceklerini biliyordum, her zaman gazetecileri bana getirirler, arkadaşlarım hep takılırlar, bana neler soracaktır, ben ne yanıt vereceğim bilirim, gazetelerde benden o kadar çok söz edildi ki, neler söyleneceğini ezbere aldım artık.

O yetkili memurla birlikte arkamda durduğunuzu hissettim, onun size, bu en iyi işçi kızımızdır, dediğini duydum, pek çok kez en iyi işçi ödülü almıştır. Bunu bütün gazetecilere söylemiştir o, ama siz bana yaklaşmadınız, bana hiçbir şey sormadınız, sizi arkamda hissediyordum, ama siz bana yanaşmıyordunuz. O memur bunu yadırgamış olmalı, şöyle düşünmüştür: al sana garip bir gazeteci! Arkamdaydınız, ama kendimi toparlıyamıyordum, siz farkında değildiniz ama, ben iki çift pantalonu ziyan ettim bu arada, hiç başıma gelmemişti şimdiye kadar böylesi. Bana tek sözcük söylemeden, ne bana, ne başkasına tek bir soru sormadan atölyeden çıktığınızda, bütün işçi kızlar birden çevremde toplandılar, sizin kim olduğunuzu tartışıyorlardı, elinizde not

defteri yoktu ama, gene de bir gazeteciydiniz, yanınızda o ödül dağıtma memuru yok muydu? Sizin gazeteci olduğunuzu kabul ettik sonunda, ama ötekiler gibi bir gazeteci değildiniz. Hattâ kendi kendime dilsiz olup olmadığınızı bile düşündüm, ama dilsiz bir gazeteci olamazdı herhalde.

Şimdiye kadar bu içkiden hiç içmedim, acayip bir tadı var, siz de garip bir insansınız, size dikkat etmeliyim, çünkü gazeteciler daha çok şey öğrenebilmek için kurbanlariyle oturur içki içerlermiş. Bu nesneyi daha önce hiç içmemiştim, hep votka içerim, votka hem saftır, hem de pahalı değildir, öteki içkilerde domuzluğun her türlüsü var, votka kaçakçılığı yapılamaz, biliyorum bizim votkamız Rus votkasının yanında on para etmez. Garip bir insansınız, ihtiyatı elden bırakmamalıyım, tek sözcük söylemiyorsunuz. Buraya ara sıra gelirim, votkayı severim de. Buraya gelen delikanlılar çok neşelidirler, sizi kahkahadan çatlatabilirler. Beni de tanıyan çoktur. Önceleri biraz şaşırmışlardı, ama sonra beni burda görmeye alıştılar, kadınlar meydan kahvesine gider çoğunlukla, ama orada insan sıkıntıdan patlıyor, birahanede can sıkılıyor, hiç değilse bu meyhanede sıkıntı diye bir şey yok, erkekler içiyor, herkes bir anda konuşuyor, herkes eğleniyor.

O ödül dağıtma memuru size bunları anlatmamıştır. Siz arkamdayken ne dediğini duydum; fabrikamızın en iyi işçisidir. Ama size ara sıra bu meyhaneye geldiğimi söylemedi. Sanki bilmiyor mu? Herkes biliyor, bütün fabrika biliyor, hattâ bu halimi CSM da (Çekoslovak Gençlik Birliği) tartıştılar bile, gelip bana yardıma kalkıştılar, ünüme zarar getirmemem için, herkes kendi ünüyle ilgilenir, herkesin bir ödevi var, şu olmazsa bu olacak nasıl olsa, hem ben votkayı seviyorsam bunun kötülük neresinde, sokaklarda sızıp kalmıyorum, kendi paramla içiyorum, bana ahlâk dersi verenlerin yaptıklarının birini yapmıyorum. İşimi gereği gibi yapıyorum, yıllardan beri fabrikanın en iyi işçisi benim, bu meyhaneye gelip gitmesem muhakkak ki Çalışma Madalyası'nı da alacaktım, ama anlıyorsunuz ya, ne zaman bu madalyanın verilmesi söz konusu olsa biri gidip müdürlüğe: evet, en iyi işçi kadın, ama Gençlik Birliği'ne hiç gelmez... hem de şu votka, deyip işi bozuyor.

Votkayı çok seviyorum. İyice alıştım, alkolik falan değilim, ama seviyorum bunu, uzun yıllar önce bir delikanlıyla ahbaplık ediyordum, askerdi, gider komşu şehirde birlikte dansederdik cumartesileri, hep votka getirtirdi, ben de beğendim bunu, alışıverdim, iyi buldum,

bu meyhaneye gelip gitmeye başladım, kendimi burda çok rahat hissediyordum. O asker şimdi subay oldu, burada, bu şehirde oturuyor, evlendi de, karısiyle ve çocuğuyla birlikte rastlıyorum arada, selâmlaşıyoruz, onu çok severdim, ama kendisiyle evlenmem için çok sıkıştırdı beni, istemedim ben, aramızda kavgalar çıktı, sonunda ilişkimizi kestik kökünden. Onun yüzünden oturduğum o birlik evinden ayrılmak zorunda kaldım, yeni yapılan evlerde bir garsoniyer istediğim zaman sendikadakiler hemen surat astılar. Ama onlara dedim ki: Her yıl bana diplomalar verirsiniz, yabancı konuklara, gazetecilere hep beni gösterirsiniz, fabrikanın en iyi işçisi benim, reşit bir insanım, özel bir yaşantım olmaya hak kazandım, bir garsoniyerim olmalı benim. Bana bu kadar kolaylıkla bir stüdyo nasıl verdiler, şaştım, ama bir ay sonra kapının zili beni uykudan uyandırdı. Kapı yıkılıyordu, kalktım, kapıyı açtım, karşımda sendika başkanı vardı, sarhoştu. Evli bir adam, dört çocuklu, kendisini içeri almam için yalvardı. Benim askerim bir süre önce evlenmişti, bir çocuğu vardı, ama bana koşa koşa gelmesi için bir işaretim yeterdi, ailesini, çocuğunu hepsini bırakırdı, kapıyı iki kez çalardı eskiden olduğu gibi, çoktan beri onu evin önünde görmüyordum, o da sarhoştur sanıyorum. Onu çok se-

viyordum, pek çok, o da beni unutmuş olamazdı, onunla her şey öyle güzeldi ki, elele tutuşurken, birlikte dansederken öyle güzel anlaşıyorduk ki, ikimiz de votkayı seviyorduk, sonra da... Ama onunla niye evlenmek istemediğimi bir türlü anlamıyordu, günden güne kavgalarımız artıyordu, bir gün bana orospu diye bağırdı, böylece her şey bitti... Evlendi, bir çocuğu var, ama uzun zamandır onu evin yakınlarında görmedim, bir işaret etsem bir köpek yavrusu gibi koşa koşa geleceğini biliyorum. Herhalde şimdi anlamıştır, evlenmek istememekle haklı olduğumu anlamıştır, ama o gün bana orospu dedi, bundan beter bir söz var mıdır, o zaman her şey sona erdi.

Görüyorsunuz ki kör değilim? Fabrika genç kızlarla kaynaşıyor, fabrikanın en güzeli, en büyüğü benim, eskiden bir genç kızlar birliği başkanımız vardı, gelen konuklara ülkenin en genç işçilerinin bizim fabrikada bulunduklarını söyliyerek gururlanırdı, çalışanların yaş ortalaması yirmiyi geçmiyordu. Salak! Şimdiki müdür çok daha zeki, durumu anladı, işçilerin yaş ortalaması ona baş ağrısı veriyor. Yaş ortalaması yirmiyi geçmiyen işçilerle dolu bir fabrika ne demektir bilir misiniz siz? Bir çalkalanma, korkunç bir çalkalanma, fabrikada sürekli işçiler yok demektir bu, her yıl köylerinden ayrılmış on beş on altı yaşların-

daki kızlar fabrikaya gelir, uzaktan ya da yakından, iş öğrenmeleri için belirli bir zaman geçer, devlet onları besler, para verir, ama o kızlar buraya çalışmak için gelmemişlerdir, evlenmeye gelmişlerdir. Saçmasapan şeyler söylüyorum gibi geliyor size, değil mi? Hiç de saçmasapan şeyler değil bu anlattıklarım, ben de buraya o kızlar gibi geldim, bir gazeteci bir makalesinde yazdıydı, uzun saç örgülerimle, boynumda sallanan bir haçla, köyden hoşlanmıyordum, köyde kadın evin bir eşyasından farksızdı hâlâ, annem de: git şehre, orada daha rahat yaşarsın, dedi. Ben de şehre giyinmek, biraz para biriktirmek ve evlenmek için geldim. Ama bu şehirde erkekten çok kadın var, evlenmek öyle kolay değil, hafif endüstri şehri bu. Sanırsınız ki, doğanın yasası altüst edilmiş, fabrika genç kızlarla kaynaşıyor, bunu her gün görmüyor muyum sanırsınız? İşçibaşılar, planlama ilgilileri, seksiyon şefleri, bakım işçileri atölyeye kızışmış erkek kediler gibi gidip gelirler, sarkık dudaklarını yalarlar, terzi kızların kaba etlerini içleri giderek incelerler, en küçük bahaneyle bizlerden birini, herhangi birimizi okşarlar, sürtünürler, hepsi evlidir bu adamların, aile babaları, oturduğum evde de aynı şeyi görürüm, koca bir yapı, hiçbir şey gizlemeye imkân yok, tatlı tatlı her şeyi vadederler size; gökleri, yıldız-

ları, evlenmenin ertesi günü hemen aile başkanı olurlar, ailenin efendisi kesilirler, ailenin prensidirler, kadının sahibidirler, pazarları futbol maçına giderler, geceleri sarhoş dönerler, bağırırlar, küfür ederler, kadınları döverler, ama gündüzleri fabrikada kızların göğüslerine sürünerek vakitlerini geçirirler, ben hep makinemin başında eğik çalışırım, ama hiçbir şey gözümden kaçmaz, her şeyi görür, her şeyi hissederim, işçibaşılar pis öyküler anlatırlar, bu salak kızcağızlar da onları kikirdeşerek dinlerler! Ben o erkekleri gözleri yuvalarından fırlamış, ıstakozlar gibi kıpkırmızı kesilmiş bir durumda kızları gözleriyle yerken, çırılçıplak soyarken görürüm hep, ah gidip de o kızların kıçlarına bir tokat aşketseler... Benim için de ahlâksız bir kız derler, bu meyhaneye gittiğimden, benim için daha da beter şeyler anlatırlar, ama ben onların kapkara ruhlarının en derin yerini bile görürüm, sendikada kızgındırlar, kollarını havaya kaldırırlar, ah böyle söylendiği gibi olmasa o kız derler... Ama hepsinin içinden beni bir saatliğine olsun yataklarına atıvermek isteği geçer. Aşk bu mudur?

Benim dostum bütün bunları anlıyamazdı, boş yere açıklamaya çalıştım, birbirimizi sevdiğimiz sürece birlikte kalacağımızı boş yere anlattım, insan yasaların onayını alma-

dan birbirini sevebilir, her gün çevremde gördüğüm şeylerin benim başıma da gelmesini istemediğimi, çünkü onu seviyordum, o anlamıyordu, çocuklar konusunda bir şeyler geveliyordu, subay olmak istiyordu, orduda böyle sorunların ciddiye alındığını söylüyordu, Tanrım, ne komikti bütün bunlar! Evli erkekler şehre evlenmeye gelen küçük kızları baştan çıkarıyorlardı, bense kendisiyle evlenmek istemediğim için bir erkekle ilişkimi kesmiştim. İstediği her şeye sahipti, gene de orospu demişti bana!.. Şimdi de istediği her şeye sahip, evlendi, durmadan lâfını ettiği bir oğlu var, subay oldu, kimse ahlâkdışı bir ilişkisi olduğunu söyliyemez, düzgün bir yaşamı var, yasalara uygun, düzenli, ama geceleri benim oturduğum evin çevresinde dönüp duruyor. Niye evlendi? Meydan okumak için mi? Tek kadının ben olmadığımı ispat etmek için mi? Meydan okumak için evlenmiş de olsa, o kadına, evlendiği o kadına "hoşuma gidiyorsun, seni beğeniyorum!" demesi gerek. Onu seviyor mu? Onsuz yaşıyamıyor mu? Biricik kadın o mu? Böyle şeyleri mükemmel şekilde söyliyebilir, bunu benden iyi kimse bilemez. Ama, ahlâkdışı davranan benim. Benim hakkımda fiskos fiskos bir şeyler mırıldanıyorlar, yalanlar atıyorlar, benim durumumu inceliyorlar, toplanıp tartışıyorlar, parmaklarını u-

zatıp beni gösteriyorlar. Geçenlerde fabrikanın bütün ahlâkçılarını evime çağırmayı düşündüm, hepsini birden, Bay V. bana gelip bir bardak votka içmez misiniz, Başkan bana gelmez misiniz, çok güzel kahve pişiririm... Geleceklerini sanır mısınız? Onları iyi tanırım, gelecekler, hepsi gelecek. Fabrikadan artık iyice gık dediğim gün yapacağım bu çağrıyı. Anlıyorsunuz ya, böylesine bir rezaletten sonra fabrikaya bir daha adım atamam.

Ne garip bir gazetecisiniz siz, ağzınızı açmıyorsunuz hiç. Artık içmek istemiyorum, mersi, zaten şu meret votka değil, kafama yükseliyor, ateş basıyor, votka da insanı yakar, ama aynı biçimde değil, bu tehlikeli bir içki, alıştıklarıma uygun değil, bu merete alışmamışım ben, içmek de istemem, hem de çok pahalı, kaşlarınızı çatmayın, benim paramı ödiyecek değilsiniz, onu yaparsanız hemen kalkıp giderim, içiyorum, herkesin önünde içiyorum, bütün millet biliyor bunu, ama parayı ben vereceğim, inanın ki bu meyhaneyi dolduran bütün müşteriler içki paramı vermek için tek bir kişi gibi can atarlar, önceleri buna kalkıştılar da, huzurumu kaçırıyorlardı, ama hepsine hadlerini bildirdim, artık rahat bırakıyorlar beni, buranın bir parçasıyım ben, buraya ara sıra gelmemi normal karşılıyorlar,

huzurları kaçmıyor artık, bana alıştılar iyice.

Elbette ki böyle bir yaşam sürdürmek kolay değil... Çalışmak gerek tabiî, ama çalışmak mutluluktur demiyorlar mı güleceğim geliyor. Çalışmak, bir zorunluluktur, sevinçli bir şey değildir, çalışmasak hiçbir şey elde edemeyiz, bense güzel şeyleri severim, güzel giyinmeyi, çamaşırları v.b. Birlik evine gelip yerleştiğimde ilk öğrendiğim şey bu oldu, güzel şeylere sahip olmak, her şey bunun ardından geldi. Fabrikanın en iyi işçisi benim, on dokuz yaşımdan beri bu böyle, evet on dokuzundayken bu ünvana kavuştum, o zamandan beri de elimden kaçırmadım, bir şey yaptığım yok, yalnız becerikliyim, o kadar, durmaksızın beni zehirleyip durdular: tecrübelerinden ötekilerini de yararlandır. Bunu ben de isterim, niye olmasın, ama pantalon dikmekte edinilen tecrübe nedir ki! Günde beş yüz parça çıkarırım, her zaman aynı, bir şey düşünmeden, kendini bu işe vermenin de gereği yoktur, sağır-dilsizlerle bir atölyede bulundunuz mu hiç? Çalışırken çene çalınmadığı için fabrikanın en iyi atölyesi bizimkidir. Ama günde beş yüz parça, hep aynı, hep aynı hareketlerle, yılda yüz bin parça eder. Öyle kızlar var ki bunun yarısına bile ulaşamaz. Filme çektiler beni, uzmanlar gelip beni incelediler, metodumun sırrını çözebilmek için, dedim ya size, ben işi-

mi bilirim, herhalde parmaklarımda, ellerimde bir ustalık var. İnanmazsınız belki, ama bu işi ben seviyorum. Günde sekiz saat tutuyor. Her gün yirmi dört saatin sekiz saati. Bir gün bana sordular, bu işi yaparken kafaca bir memnunluk duyuyor muyum? diye, bana pek gülünç göründü bu... Çalışıyorum, hayatımı kazanıyorum, iyi çalışıyorsam iyi kazanıyorum, daha iyi çalışıyorsam daha çok kazanıyorum, bundan doğal ne var, ama erkek pantalonları dikerek dünya barışı için savaştığımı yazarlarsa salakça bir şey oluyor, öyle değil mi? Dedim ya, fabrikada mutluyum, alıştım oraya, atölyede şarkılar söylemek geliyor içimden, kişi kendini yararsız bir varlık saymıyor, önemli olan da galiba bu, dünya barışı üzerine çekilen söylevler değil de işe yaramaz bir insan olmamanın verdiği duygu. Benim metodum yok, becerikli eller her zaman becerikli olacaktır, beceriksiz de beceriksiz. İlk zamanlar herkes az-çok sakardır, beceriksizdir, ama bir iki ay sonra bir kız becerikli mi değil mi çabucak meydana çıkar. Bunu anlatmaya çok çalıştım, boş yere, ama artık yöneticiler anladılar da var olmıyan bir metodu başkalarına öğret diye beni sıkıştırmıyorlar.

Uyumaya bayılırım. Günde sekiz saatten çok uyurum, günde on saat uyurum. Uyku insanoğlunun sevinçlerinden biridir, uyumayı

çok severim, ama fabrikadan çıktıktan sonra saat altı ile sekiz arasında dayanmak zor. Bir zamanlar Gençlik Birliği'ne giderdim, ama öylesine komik ki, var olmıyan şeylerden söz ederek vakitlerini geçiriyorlar, gençlerin onuru, gençlerin ahlâkı, gençlerin coşkunluğu, gençlerin görevi, gençler arasındaki aşklar, çocukça şeyler işte, ben belki de pek çabuk olgunlaştım, insanların kafalarının içindeki şeyleri görmek isterim, gözlerinin ardındakini. Gezintilere çağırıyorlar bazan, dağda bir evimiz var, birçok kez gittim oraya, ırmak boyunca kilometrelerce yol yürüdüm tek başıma, yazları denize girmeyi severim, ama dağ evine yapılan bu gezi, doğa aşkıyla ilgisiz bir şey, bir çeşit aşk fuarı, salak bir oğlanla oraya gidip içki içeceğime aynı işi bu meyhanede yaparım daha iyi! Her zaman aynı, hiçbir değişiklik olmaz, hayır, biri gelip de mertçesine şöyle dese: seni istiyorum, hoşuma gidiyorsun, güzelsin, geceyi seninle geçirmekten zevk duyacağım, hem bunun sana da bir kötülüğü dokunmıyacak! Her şeyin sonu buraya varıyor nasıl olsa, ama insanlar o kadar çok yalanın, riyanın, her çeşit kurnazlığın arkasında gizliyorlar ki bunu... Hayır bunu istemiyorum, kendi yaşantımda tertemiz olmalıyım, gerçekçi, doğa böyle olduğu gibi güzel bence. Umarım ki bu söylediklerim sizin o küçük utangaç ka-

tolik hıristiyan ruhunuzu incitmemiştir, bana öyle şaşkın şaşkın bakmayın, hepimiz hıristiyanız, katoliğiz, hepimizin içine demirlemiş bu, sosyalist ahlâktan bahsediyoruz ama, bütün domuzlukları, bütün anlamsızlıkları, yalanları, ahmaklıkları ile hıristiyan ahlâkı içinde yaşıyoruz. Size söyledim ya, ben de sevdim, pek çok, deliler gibi, aşkımı mümkün olduğu kadar uzun süre saklamak istedim, korumak istedim, gözbebeğime bakar gibi, ama bunu anlamadı, bana orospu dedi. Bir ders oldu bu bana, bir daha unutmadım. Elbette böyle de yaşanmıyor hep, dayanamaz hale gelince bizim köye gidiyorum cumartesileri, orada bir traktör sürücüsü var, delifişek biri, ne zaman gelsem sevinir, sorular sormaz, bir şey istemez, bana masallar anlatmaz, ne zaman geleceğimi sormaz, daha erken gel diye yalvarmaz, ama ne zaman oraya gitsem onunla güzel bir gece geçiririm. Bütün köy tiksintisini gösteriyor, annem benim için dualar eder, ama neşeli bir delikanlı, geldiğim için memnun, dedim ya iyi vakit geçiririm onunla. O da yaşamın yanıklarından, evliymiş ama geçinememiş. Hiçbir erkeği ötekinden üstün tutmuyorum, bir erkek istersem buluyorum nasıl olsa, ama can sıkıntısı hepsinden beter, kimse bunu anlıyamıyor.

Biliyorum bütün bunlar yerini bulamamak-

tan geliyor, başka türlü yaşamak isterdim. pek bilgisiz olduğumu sanmayın, epeyce kitap okudum, epey şey gördüm. Hayatımı namusumla kazanıyorum, hırsızlık etmiyorum, kimseye yük olmuyorum, erkeklerle ilişkilerimde dürüstüm, ne denirse densin bir dakika bile iğrenme, lânetlenme hedefi olmaktan kurtulamıyorum, benim gibi birinin varlığı riyâkarları tatlı uykusundan ediyor. Genel hoşnutsuzluk uyandırdığımı bildirmek için beni çağırmalarını bekliyorum. Ama söylesenize, hangi hoşnutsuzluk? Siz de gördünüz işte, gelip buraya oturuyorum, her zaman aynı yere, beni bulduğunuz yere, her akşam üç dört bardak votka getirtiyorum, sessizce içiyorum, sonra yatmaya gidiyorum. Çığlıklar atmıyorum, yolda sağa sola yalpa vurmuyorum, bütün suçum sıkıntıdan patladığım o meydan kahvesine gitmeyip de eğlenceli bir hava bulduğum için bu meyhaneye gelmem. Hem de tek başıma gelmem, bunu insanlar bağışlayamıyorlar bir türlü, onların kötü kalbine, pis dillerine göre muhakkak ki bir şeyleri saklıyor, daha önce frijid bir kadın olduğumu yaydılar, herhalde bunu unutmak için içiyordum, hem de düzelmez bir alkoliktim, beni bir tedavi merkezine göndermek gerekirdi. Ahmaklar, ne çeşit bir frijid olduğumu bilseler, başları döner.

Hayır mersi, ben istemem, kendiniz için

bir tane getirtin, ben bir votka alayım daha iyi, bu içki başımı döndürür diye korkuyorum, hem siz öyle garip bir insansınız ki, ağzınızı bile açmıyorsunuz, hoşuma gidiyorsunuz, atölyede dikkatimi çekmiştiniz, sorular sormadığınızı görerek şaşırdım, bilirim hep öyle derler, ama ben öyle değilim, yalnız ben gerçekten öyle değilim, bugün cumartesi, burasını biraz-dan kapatacaklar, o zaman bilir misiniz ne yapmalı? Bir şişe votka alacağım, sonra birlikte benim eve gideriz, merdivenleri kıyamet koparark çıkarız... Kızgınlıklarından kudursunlar...

(Çeviren: O. AKBAL)

İÇİNDEKİLER

Karel Çapek 5
Yalanlanamıyacak Bir Kanıt 6
Kontes 15

Yaroslav Haşek 23
Ksaver Domuzun Hikâyesi 24
Cinayet Suçlusu 31

Vitezslav Nezval 40
Güllü Kadın 41

Julius Fucik 50
Ampul Yiyen Adam 51

Jiri Marek 56
Bir Ana Konuşuyor 57

Jan Drda 68
Üstün İlke 69

Ludvig Askenazy 78
Mart 79
Güz 82

Arnost Lustig 84
Stepan ile Anna 85

Josef Nesvadba 99
Doktor Dong'un Buluşu 100

Ivan Vyskocil 112
Belediye Başkanı Klohen 113

Peter Karvaş 119
İşe Yaramaz Küçük Bir Erkek Kardeş 120

Ladislav Mnaçko 134
Cumartesi Akşamı 135

Bir Çekoslovak hikâyeleri antolojisi yayınlamayı öteden beri düşünüyorduk. Ama hazırlıklarımızı tamamlamak gerekiyordu. Ancak, son acı olayların ışığında, talihsiz ama mert Çekoslovak ulusuna bir saygı belirtisi ve bir dayanışma gösterisi olarak eldeki ile yetinerek bu tasarımızı hemen gerçekleştirmeyi uygun bulduk. Bu antoloji daha geniş, daha tam olabilirdi. Ama bu haliyle de size Çek ve Slovak uluslarının en iyi hikâyecilerinden özenle seçilmiş bir demet hikâye getiriyor. Bu dayanışma davetimize okurlarımızın da katılmaları hoşumuza gidecek.

TL 8